

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Δεύτερος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδ. φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἔρχ. ἀπὸ 1 ἰαν. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι — Τιμὴ πρῶτ. φύλλον. λ. 30 — Γραφ. τῆς Διοικήσεως: Ὁδ. Σταδίου, 6.

8 Αὐγούστου 1876

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΑΥΡΙΚΙΟΝ ΒΛΟΚ

Συνίετα: 181 σελ. 481.

Ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἐντιμον πρᾶγμα.

Ὁ Παῦλος, συλλογισθεὶς πρὸς στιγμὴν ἐφ' ὧσων ἤκουσεν, ἀνέκραξε: «Σκληρὸν ὅμως πρᾶγμα ἡ ἐργασία!»

Ὁ Διδάσκαλος.— Ἀληθῶς εἶναι κοπιαστικὸν πολλάκις νὰ ἐργάζηται τις, ἀλλὰ μόνον οἱ δκνηροὶ εὐρίσκουσι θαρσίαν τὴν ἐργασίαν.

— Καὶ ἡ δκνηρία εἶναι ἐλάττωμα, λέγει ὁ Πέτρος.

— Βέβαια, ἐπανέλαθεν ὁ διδάσκαλος. Μόνον τὴν ἐργασίαν ἢ δὲν ἀγαπᾷ τις εὐρίσκει ἀνυπόφορον· πολλοὶ ὅμως ἄνθρωποι ἐργάζονται μετὰ προθυμίας, καὶ ἴσως καὶ μετ' εὐχαριστήσεως.

Ἀλλ' ἴδωμεν τί θὰ συνέβαινεν ἐὰν ἡ γῆ δὲν ἐκαλλιεργεῖτο πλέον;

Γεώργιος.— Ὅθ' ἀπεθνήσκομεν τῆς πείνης.

Ὁ Διδάσκαλος.— Ἐὰν δὲν κατεσκευάζομεν πλέον οἰκίας, ἐνδύματα;

Λεωνίδας.— Ὅθ' ἡσθενοῦσαμεν ἀπὸ τοῦ ψυχος.

Ὁ Διδάσκαλος.— Καὶ ἐὰν δὲν ἰάτρευον τοὺς ἀσθενεῖς, πολλοὶ θὰ ἐξηκολούθουν νὰ πάσχουν· ἐὰν δὲν ἐδίδασκον τὰ παιδιὰ, θὰ ἦσαν ἀγράμματα καὶ κακὰ. Μὲ μίαν λέξιν, ὅλοι ὅσοι ἐργάζονται, εἴτε διὰ τῶν χειρῶν των, εἴτε διανοητικῶς, εἰσὶ χρήσιμοι, παρέχουσι εἰς τὴν κοινωνίαν ὑπηρεσίαν καὶ πρέπει νὰ τιμῶνται.

Πέτρος.— Ἐὰν ἡ δκνηρία εἶναι ἐλάττωμα, ἡ ἐργασία εἶναι ἀρετὴ, δὲν ἔχει οὕτως;

Ὁ Διδάσκαλος.— Βεβαίότατα. Πολλάκις ἡ ἐργασία εἶναι κοπιαστικὴ, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπαχθὴς· εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐργαζώμεθα. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι μὴ δυνάμενοι νὰ ἐργασθῶσιν, οἱ δ' ἄντ' αὐτῶν ἐργαζόμενοί εἰσιν οἱ εὐεργέται των. Τοιοῦτοτρόπως οἱ γονεῖς εἰσιν οἱ εὐεργέται τῶν τέκνων των.

Λεωνίδας.— Ἀλλ' ὅταν ἡ ἐργασία πληρῶνεται;

Ὁ Διδάσκαλος.— Ἡ πληρωνομένη ἐργασία δὲν εἶναι εὐεργεσία, ἀλλὰ χρησιμοποίησις. Δεχόμεθα τὰς εὐεργεσίας, ὅταν ἀδυνατῶμεν νὰ πράξωμεν ἄλλῳ, καὶ τότε ἀμείβομεν αὐτὰς δι' εὐγνωμοσύνης· ἀλλ' εἶναι ζήτημα τιμῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποδώσῃ ὑπηρεσίαν ἀντὶ ὑπηρεσίας καὶ ἀντικείμενον χρήσιμον ἀντὶ χρησίμου ἀντι-

κειμένου. Ἡδύνατό τις σχεδὸν νὰ εἴπῃ ὅτι ἐργαζόμεθα διὰ νὰ πληρώσωμεν τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων, διότι πρέπει νὰ ἐργάζονται πολλοὶ ἄνθρωποι, ἵνα ἐκπληρῶνται ἅπασαι αἱ ἀνάγκαι μας.

Καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας. 1ο. Ἐὰ ἔργα.

Τὰ παιδιὰ ἐφαίνοντο ἐκπληκτα. Δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσι τὸν καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας ὡς ἀναγκαῖον εἰς θεραπείαν τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου. Ὁ διδάσκαλος ἐνόμισεν καλὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερεῖας τινάς. «Λάβωμεν ἐν μόνον παράδειγμα. Φορεῖτε πανταλόνιον ἐξ ἐριούχου, βλούζαν βαμβακερὴν, λινὸν ὑποκάμισον, ὑποδήματα, κτλ. Ἐλθωμεν πρῶτον εἰς τὸ ἐριούχον. Πόθεν γίνεται;»

Πέτρος.— Ἀπὸ τοῦ μαλλὶ τῶν προβάτων.

Ὁ Διδάσκαλος.— Χρειάζονται λοιπὸν γεωργοί, ποιμένες πρὸς διατροφὴν καὶ περιποίησιν τῶν προβάτων. Ὅταν δὲ τὸ μαλλὶ κουρευθῇ, πλυθῇ καὶ καθαρισθῇ,

Ἰωσήφ.— Κλώθεται.

Ὁ Διδάσκαλος.— Ἄλλοτε ἐκλώθετο εἰς τὰς οἰκίας, τὸρα ὅμως χρειάζονται μηχαναὶ διὰ τὰς ὁποίας εἶναι ἀναγκαῖος σίδηρος, ξύλα καὶ δέρμα. Πόσοι ἄνθρωποι χρειάζονται διὰ νὰ ἐτοιμάσωσι τὰς ὕλας ταύτας καὶ στήσωσι τὴν κλωστικὴν μηχανήν;

Ἀλλ' ἄς παραλίπωμεν τὸρα ταῦτα. Τὸ νῆμα εἶναι ἐτοιμον, πρέπει νὰ βαφθῇ. Τίς βάφει τὸ ἐριούχον;

Λεωνίδας.— Ὁ βαφεύς.

Ὁ Διδάσκαλος.— Μὲ τί; Μὲ χρωματιστικὰς ὕλας, ἐξ ὧν τινες, ὡς τὸ ἰνδικόν, ἔρχονται μακρόθεν, πάντοτε δὲ πρέπει νὰ παραχθῶσι, διότι δὲν φυτρώνουν μόναι.

Ἀφοῦ τὸ νῆμα βαφθῇ, πρέπει νὰ ὑφανθῇ. Ὁ ὑφαντὴς ἔχει ἀνάγκην ὑφαντηρίου· τὸ ὑφαντήριον σύγκειται ἐκ ξύλων, σιδήρου καὶ σχοινίων, ἅτινα κατεσκευάσθησαν ἕνα ἕκαστον αὐτῶν ἀπὸ διαφόρων ἐργάτας.

Τέλος τὸ ἐριούχον προπαρασκευάζεται, διπλώνεται καὶ φθάνει εἰς τὸν ράπτην... ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην ψαλιδίου, βελονῶν καὶ κλωστῆς. Πόσοι ἄνθρωποι δὲν χρειάζονται διὰ νὰ κατασκευάσωσι τὰ πράγματα ταῦτα; Ἀς δοιλήσωμεν τώρα διὰ τὴν βλούζαν.

Λεωνίδας.— Τὸ βαμβάκιον, ἐξ οὗ κατασκευά-

ζεται, έρχεται από την 'Αμερικήν' δέν είναι ούτω, διδάσκαλε;

'Ο Διδάσκαλος.—'Από την 'Αμερικήν, τās 'Ινδίας, την Αίγυπτον και άλλους τόπους κειμένους πέραν τής θαλάσσης. Πώς ταξειδεύει τις εις την θάλασσαν;

Πέτρος.—Μέσα εις ένα μεγάλον πλοϊον.

'Ο Διδάσκαλος.—'Εντός μεγάλου πλοίου. Και πόσοι άνθρωποι δέν χρειάζονται διά νά κατασκευάσωσιν έν πλοϊον! Πόσοι διά νά προμηθεύσωσι την ξυλείαν, τόν σίδηρον, τόν χαλκόν, τὰ σχοινία, τούς ιστούς, και τās αναποφεύκτους ζωτροφίας! Πόσοι άνθρωποι συνέλεξαν παρατηρήσεις, έσπουδάσαν, ήγρύπνησαν, υπελόγησαν, είργάσθησαν μυριοτρόπως, μέχρι τής στιγμής καθ' ήν ή επιστήμη ήδυνήθη νά οδηγή άπροσκόπτως πλοϊόν τι διά μέσου τών θαλασσών!

'Ακούσατε' σās ώμίλουν περί του σιδήρου, αλλά μόνον διά νά αποκτήση τις έν καρφίον, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται εις την κατασκευήν του πλοίου,—ή ακόμη και έν καρφίον εξ εκείνων τὰ ὁποῖα ἔχετε εις τὰ υποδήματά σας,—χρειάζονται εκατοστύς ἴσως χιλιάδων ανθρώπων.

Πρέπει νά σκάψη τις την γήν διά νά εὔρη τὸ μέταλλον. Χρειάζονται ἀμάξια και ἵπποι διά νά μετακομισθῇ τὸ μέταλλευμα εις τὸ εργοστάσιον (διά τὸ ὁποῖον πόσοι άνθρωποι δέν χρειάσθησαν!) Εἰς τὸ εργοστάσιον τὸ μέταλλευμα τίκεται με τούς λιθάνθρακας (πόσοι άνθρωποι δέν χρειάσθησαν διά νά ἀνορύξωσι τούς λιθάνθρακας!) 'Ο τετηγμένος σίδηρος μεταμορφούται εις ράβδους έν ταῖς καμίνις. Αἱ ράβδοι φθάνουσιν εις τὸν ήλοποιὸν δεόντως προητοιμασμένοι. Τὸ εργαστήριον τοῦ ήλοποιού, τὸ φουσερόν του, τὰ σφυρία, αἱ λαβίδες και τὰ ἄλλα εργαλεία του δέν κατασκευάσθησαν μόνον των. Τέλος χρειάζεται ἀνθρακες οὗς ἐξήγαγον εκ τοῦ θάθους τής γῆς, και ἴσως εκτὸς τής 'Ελλάδος.

'Εν μιᾷ λέξει, ἐάν ήδύνατο νά ἀπαριθμήση τις ἀκριβῶς ὅλους τούς ἀνθρώπους οἵτινες συνετέλεσαν εις την παραγωγὴν τῶν ἐνδυμάτων, ἅτινα εἰς ἐξ ὑμῶν φέρει, θά εὔρισκεν ἴσως 100,000' περισσοτέρους, ὅχι ὀλιγώτερους. Ἄς ἴδωμεν τώρα διατί ή εργασία διαίρεται οὕτω.

Α. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

"Επίται συνέχεια."

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΚΗΡΙΟΥ

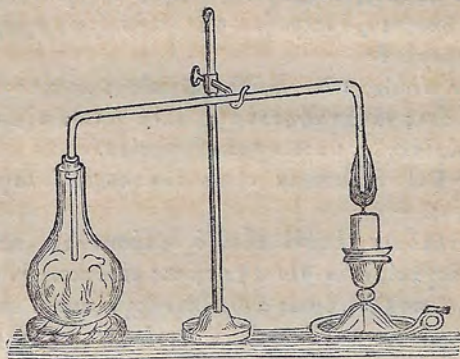
Συνέχεια' ἰδὲ σελ. 482.

ΣΥΝΔΙΑΛΕΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Κηρίον. Λάμψς τής φλογός.—'Ἄρ' ἀναγκαῖος εις την κωδίσιν. Συμμηματισμός τοῦ ὕδατος.

Κατὰ την παρελθούσαν συνδιάλεξιν έσπουδάσαμεν τὸν γενικὸν χαρακτήρα τοῦ βευστοῦ μέρους τοῦ κηρίου, και πῶς τὸ βευστόν φθάνει ἔως ἐκεῖ ὅπου γίνεται ή καύσις. Εἶδετε ὅτι ὅ-

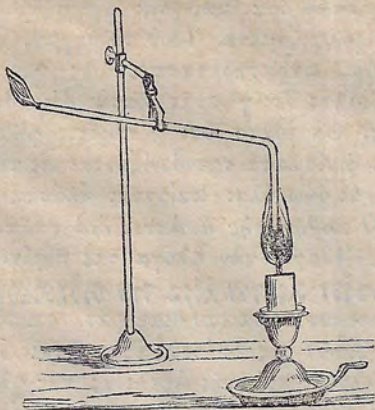
ταν τὸ κηρίον καίη τακτικῶς, και χωρίς νά προσβάλληται ὑπὸ τοῦ αἰτροῦ, δίδει φλόγα σχήματος ἱκανῶς κανονικοῦ, αλλά περιέργου. Σήμερον θά εξετάσωμεν διά ποίων τρόπων ἀνακαλύπτομεν πὶ γίνεται εις τὰ διάφορα μέρη τής φλογός, διατί τοῦτο γίνεται, και τίνες έν τοῦτοις μεταβολαῖ συμβαίνουσι. Θά ἴδωμεν τι καταντᾷ μέχρι τέλους τὸ κηρίον' διότι ήξεύρετε ὅτι ὅταν καίη κανονικῶς, τέλος πάντων τελειώνει και χάνεται χωρίς ν' ἀφήσῃ καμμίαν ἀκαθαρσίαν εις τὸ κηροπήγιον. Τοῦτο δὲ εἶναι πολὺ παράδοξον. Διὰ νά ήμπορέσωμεν ὅμως νά εξετάσωμεν αὐτὸ τὸ κηρίον μετὰ πάσης προσοχῆς και ἐπιμελείας, ἔφερα ἐδώ τινα εργαλεία, και θά σās εἰπῶ ταχέως την χρῆσιν του. Ἀνάπτω λοιπὸν τὸ κηρίον. Την ἄκραν τοῦ θαλίνου

Σχ. 13.

αὐτοῦ σωλῆνος θά βάλω εις την φλόγα, εις τὸ μέρος ἐκεῖνο αὐτῆς τὸ ὁποῖον ὁ Οὐκερ παρέστησε μελανώτερον εις τὸ σχέδιόν του. Σās εἶναι εὔκολον νά τὸ ἰδῇτε εις ὁποῖον δήποτε κηρίον, ἀν τὸ παρατηρήσετε μετὰ προσοχῆς ὅταν καίη κανονικῶς. Ἄς εξετάσωμεν κατὰ πρῶτον αὐτὸ τὸ μελανὸν μέρος. Ἐβύθισα εις αὐτὸ την ἄκραν τοῦ κυρτοῦ μου σωλῆνος, και βλέπετε ἀμέσως ὅτι κᾷτι ἀποσπᾷται ἀπὸ την φλόγα, και ἐξέρχεται διά τοῦ ἄλλου πέρατος τοῦ σωλῆνος. Ἄν εις τὸ ἄλλο τοῦτο πέρας θέσω μίαν φιάλην, θά ἰδῇτε ὅτι τὸ κᾷτι ἐκεῖνο τὸ ἀποσπώμενον ἀπὸ τοῦ κέντρου τής φλογός, προχωρεῖ βαθμηδὸν εις τὸν σωλῆνα και διά τοῦ ἄλλου ἄκρου εισέρχεται εις την φιάλην, ὅπου ὅμως δέν φέρεται ὡς εις τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, αλλά πίπτει εις τής φιάλης τὸν πυθμένα, διότι εἶναι σῶμα βαρὺ. Τῷ ὄντι τοῦτο εἶναι τὸ ἀναλελυμένον ἄλειμμα ή κηρίον, ἀναλελυμένον δὲ οὐχί εις ἀέριον, ἀλλ' εις ὑγρὸν μεταβλήθην εις αἰθμόν. Πρέπει νά μάθετε τίς ή διαφορὰ μεταξύ ἀερίου και μεταξύ αἰτροῦ. Τὸ πρῶτον μένει πάντοτε εις την ἰδίαν κατάστασιν, ἐν ᾧ ὁ αἰθμός ήμπορεῖ νά πυκνωθῇ. Ὅταν σβύνητε τὸ κηρίον, αἰσθάνεσθε πολὺ κακὴν ὁσμὴν, προερχομένην εκ τής συμπυκνώσεως τούτου τοῦ αἰτροῦ. Ἄλλο λοιπὸν αὐτός, και ἄλλο τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τής φλογός' και διά νά σās τὸ ἀποδείξω καλῆτερα,

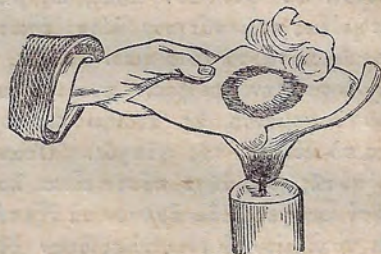
θὰ παραγάγω καὶ θ' ἀνάψω περισσότερον ἀκόμη ἀτμόν. Διότι, ἀφ' οὗ εἶπομεν ὅτι εἴμεθα φιλόσοφοι, πρέπει νὰ ἡμπορώμεν νὰ παραγάγωμεν ἐν μεγάλοις ὅ,τι τὸ κηρίον μᾶς δίδει ἐν μικροῖς. Οὕτω θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ σπουδάσωμεν καλῆ-τερα τὸ μέρος του. Ὁ βοηθός μου θὰ μοὶ δώσῃ ἐστίαν θερμότητος, καὶ θὰ σὰς δείξω ἀμέσως τί εἶναι ὁ ἀτμός οὗτος. Ἴδου εἰς αὐτὴν τὴν φιά-λην ἔχω κηρόν, καὶ θὰ τὸν θερμάνω εἰς τὸν ἴ-διον βαθμὸν τῆς κεντρικῆς φλογὸς τοῦ κηρίου τούτου, εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν τῆς ρευστῆς ὕλης ἥτις εἶναι εἰς τοῦ κηρίου τὴν κοτύλην. (Ὁ κα-θηγητὴς θέτει κηρόν ἐντὸς εἰς φιάλην, καὶ θερ-μαίνει τὴν φιάλην εἰς τὴν φλόγα λύχνου.) Τώρα νομίζω ὅτι ἱκανῶς ἐθερμάνθη. Βλέπετε ὅτι ὁ κηρός ἔγινε ρευστός, καὶ ὅτι ἐξέρχεται καὶ ὀλίγος καπνός. Ἄς τὸν θερμάνωμεν ὀλίγον περισσότερον, διότι θέλω νὰ ἔχω ἀρκετὸν ἀτμόν καὶ νὰ τὸν χύσω εἰς τὸ δοχεῖον τοῦτο, καὶ νὰ τὸν ἀνάψω. Ἴδου λοιπὸν ἀτμός ἐντελὼς ὅμοιος πρὸς ἐκεῖνον ὅστις εἶναι εἰς τὸ μέσον τῆς ἐστίας τοῦ κηρίου. Διὰ νὰ μὴ ἀμφισβιάλλητε δὲ διόλου, ἄς δοκιμάσωμεν ἂν ἐντὸς εἰς αὐτὴν τὴν φιάλην δὲν ὑπάρχει ἀτμός ἀληθῶς καύσιμος, ἐξαχθεὶς ἐξ αὐτῆς τῆς ἐστίας. (Ὁ καθηγητὴς λαμβάνει τὴν φιάλην εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε βυθίσει τὴν ἀ-κραν τοῦ ὑαλίνου σωλήνος, καὶ βυθίζει εἰς αὐτὴν λεπτὸν κηρίον ἀραμμένον.) Ἰδέτε πῶς ὁ ἀτμός καίει. Εἶναι δὲ αὐτὸς ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐλάβομεν ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς ἐστίας τοῦ κη-ρίου. Πρὸ παντὸς εἶναι ἀναγκαῖον νὰ σπουδάσω-μεν τοῦτο καλῶς, μελετώντες τὰς μεταμορφώ-σεις τοῦ καιομένου κηροῦ. Θέλω βυθίσει μετὰ προσοχῆς ἄλλον σωλήνα εἰς τὴν φλόγα, καὶ ἂν δὲν τὸ κάμω ὅλως διόλου ἀνεπιτηδεύως, εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ ἀτμός θὰ προχωρήσῃ βαθμηδὸν ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ σωλήνος, ὅπου θὰ ἐμπορέσωμεν νὰ τὸν ἀνάψωμεν, καὶ θὰ ἔχωμεν ἐντελὼς τὴν ἰδίαν φλόγα ἥτις λάμπει ὀλίγον κα-τωτέρω εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Ἰδέτε, δὲν εἶναι ὡ-ραῖον πείραμα; Ἄς μὴ μᾶς φημίζουν πλέον

Σχ. 14.

τοὺς σωλήνας τοῦ ἀερόφωτος· ἰδοὺ, κατεσκευά-σαμεν σωλήνα κηρίου. Βλέπετε ὅτι ἔχομεν ἐδῶ δύο ἐνεργείας· πρῶτον τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀτ-μοῦ, καὶ ἔπειτα τὴν καυσίν του, ἐκάστην ἰδιαι-τέρως.

Τὸ καὲν μέρος τοῦ ἀτμοῦ δὲν δίδει ἄλλον ἀτ-μόν πλέον. Ἄν ὑψώσω ὀλίγον τὸν σωλήνά μου, ὥστε νὰ ἐγγίξῃ ὑψηλότερον μέρος τῆς φλογὸς, ἅμα ἐξαντληθῇ ὁ ἀτμός ὅσον περιέχει, τὸ ἐπί-λοιπον ὅ,τι εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν δὲν θὰ εἶναι πλέον καύσιμον, διότι ἤδη ἐκάη. Πῶς τοῦτο; Ἀπλούστατον. Ὁ καύσιμος ἀτμός εἶναι εἰς τὸ κέντρον τῆς φλογὸς, ὅπου φαίνεται τὸ φτίλλιον. Ἐξώθεν δὲ τῆς φλογὸς ἔρχεται ὁ ἀήρ, καὶ χω-ρὶς ἀέρος, ὡς θὰ ἰδῶμεν μετ' ὀλίγον, ἡ καύσις εἶναι ἀδύνατος. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο, τοῦ καυσί-μου ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἀέρος, ἀποτελεῖται ἰσχυρὰ χημικὴ ἐνέργεια τοιαύτη, ὥστε καθ' ἣν στιγμὴν παράγεται τὸ φῶς, δατμός μηδενίζεται. Ἄν ζη-τήσητε ποῦ κυρίως ὑπάρχει ἡ θερμότης εἰς τὸ κηρίον, θὰ εὑρετὲ τὴν θέσιν αὐτῆς παράδοξον. Ὑποθέσατε ὅτι κρατῶ φύλλον χαρτίου ὑπεράνω καὶ πλησιέστατα τῆς φλογὸς· ποῦ εἶναι τῆς φλογὸς αὐτῆς ἡ θερμότης; Ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὸ κέντρον, τὸ βλέπετε· ἀλλὰ σχηματίζει δακτύ-λιον ἀκριβῶς ὅπου σὰς εἶπα ὅτι ὑπάρχει ἡ θέ-σις τῆς χημικῆς ἐνεργείας. Ἄν καὶ τὸ πείραμά μου δὲν γίνηται μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, θὰ ἰδῇτε ὅμως τὸν δακτύλιον εἰς τὸν χάρτην, ἂν ὁ ἀήρ πολὺ δὲν κινῆται. Ὁραῖον πείραμα, καὶ ἡμπο-ρεῖτε καὶ οἱ ἴδιοι νὰ τὸ ἐπαναλάβητε. Λάβετε ὀλίγον χαρτίον, φροντίσατε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ρεῦ-μα εἰς τὸ δωμάτιον, θέσατε τὸ χαρτίον σας

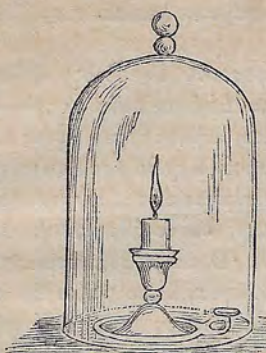
Σχ. 15.

ὀριζαντίως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῆς φλογὸς (δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὀμιλῶ ὅταν κάμνω ὁ ἴδιος τὸ πείραμα, διὰ νὰ μὴ ταραττῇ ἡ πνοή μου τὸν ἀέρα), καὶ θὰ ἰδῇτε ὅτι ὁ χάρτης θὰ καῇ εἰς δύο, δηλαδὴ εἰς τὸ κέντρον δὲν θὰ καῇ διόλου, ἢ ὀλίγον. Ἀφ' οὗ τὸ ἐπαναλάβητε δις καὶ τρίς, ὥστε νὰ ἐπιτυχάνητε καθὼς ἐγώ, θὰ εὐχαρι-στηθῇτε νὰ γνωρίσητε ἐξ ἰδίας πείρας ποῦ εἶ-ναι ἡ θερμότης, καὶ ὅτι εἶναι ἐκεῖ ὅπου ἡ καύ-σιμος ὕλη ἀπαντᾷ τὸν ἀέρα.

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τού-του πρὶν προβῶμεν περαιτέρω. Ὁ ἀήρ εἶναι ἀνα-πόφευκτος διὰ τὴν καυσίν· καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖον δι' αὐτὴν καὶ νὰ ἀνα-

νεοῦται ὁ ἀήρ. Ἴδου εἰς δάλιος κώδων. Αὐτὸς περιέχει ἀέρα. Θέτω αὐτὸν ἐπὶ κηρίου καίοντος, καὶ βλέπετε ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ καίῃ ἄριστα, ὥς ὅς εἴ-
πα τὴν ἀ-
λήθειαν.

Ἀλλ' ἰδέτε
τώρα τὴν
μεταβο-
λὴν. Ἡ φλόξ
ἐκτείνεται
πρὸς τὰ ἄ-
νω, ἔπειτα
ὠχρίθ, καὶ
φαίνεται ἐ-
τοίμη νὰ

Σχ. 16.

καθαρός. Ὁ κώδων εἶναι πλήρης ἀέρος εἰσέτι, καὶ τοῦ ἀέρος τούτου μόνον ἐν μέρος μετεποιήθη· καὶ ὅμως δὲν εἶναι πλέον ἱκανὸς ὁ ἀήρ διὰ νὰ καίῃ ἡ φλόξ ἐντὸς αὐτοῦ. Ὅλα ταῦτα εἶναι ἄξια παρατηρήσεως, νέοι κύριοι χημικοὶ, καὶ πρέπει νὰ προσέξωμεν εἰς αὐτά. Ἄν σπουδάσωμεν ὀλίγον ἐγγύτερον ταύτην τὴν ἐνέργειαν, θὰ φθάσωμεν εἰς περιεργότατα συμπεράσματα. Παραδείγματός χέριν, ἰδοὺ εἰς λύχνος. Θὰ μᾶς εἶναι χρησιμώτατος εἰς τὰ πειράματα ἡμῶν. Θὰ τὸν μεταβάλλω εἰς κηρίον. (Ὁ καθηγητὴς ἐμποδίζει τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος εἰς τὸ κέντρον τῆς φλογός.) Ἴδου τὸ βαμβάκιον· ἰδοὺ, τὸ ἔλαιον ἀναβαίνει, καὶ ἰδοὺ ἡ φλόξ ἔλαβε σχῆμα κώνου. Δὲν καίει πολὺ καλῶς, διότι κατὰ μέρος τῇ ἀφῆρεσα τὸν ἀέρα, δὲν ἀφῆκα νὰ τῇ ἔρχεται εἰμὴ ἐξωτερικῶς μόνον, καὶ φαίνεται ὡς νὰ ἐπιθυμῇ περισσότερον. Τὸ φτίλλιον εἶναι, ὡς βλέπετε, μέγα· ἐπομένως περισσότερον ἀέρα ἐξωτερικῶς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τῇ δώσωμεν. Ἀλλὰ, κατὰ τὴν ἀγγινοσπάτην ἐφεύρεσιν φυσιοδίφου τινὸς Ἀργάντου λεγομένου, ἃς ἀνοίξω εἰς τὸν ἀέρα δίοδον εἰς τὸ κέντρον τῆς φλογός. Ὅταν διέρχεται δι' αὐτῆς, θὰ ἰδῇτε πόσον εἶναι λαμπρότερον. Διὰ τί ἄρα γε; Ἐδῶ ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν πῶς καίει τὸ κηρίον, διὰ τί σβύνει ὅταν δὲν ἔχη ἀέρα, καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ ἀτελής καῦσις. Τὸ τελευταῖον τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι μελέτης ἄξιον, καὶ ἐπιθυμῶ καλῶς νὰ τὸ ἐννοήσητε. Θ' ἀνάψω μεγάλην φλόγα, διὰ νὰ εἶναι αἱ ἀποδείξεις μου εὐκολώτεροι. Ἴδου, λαμβάνω μέγα φτίλλιον. (Ὁ καθηγητὴς ἀνάπτει σφαῖραν βαμβάκιον, ἀφ' οὗ τὴν βρέχει εἰς τερεβινθίνην.) Βαμβάκιον ἢ φτίλλιον, τὸ ἴδιον εἶναι. Ὅταν μεταχειρίζομεθα μέγα φτίλλιον, μᾶς χρειάζεται καὶ μέγα ρεῦμα ἀέρος· ἄλλως ἡ καῦσις δὲν θὰ εἶναι τόσον ἐντελής. Ἰδέτε τὴν μελανὴν αὐτὴν οὐσίαν ἣτις ἀναβαίνει εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὡς ἀληθὲς πέν-
δμον πυροπύρριον, τὸ ὅποσον δὲν διακρίνεται. Εὐρον τὸν τρόπον νὰ διώξω τὰ μόρια ταῦτα, τὰ ὅποια κακῶς καίουν, καὶ θὰ μᾶς ἦσαν ὀχληρά.

Ἰδέτε τὴν λεγνὴν ἢ καπνίαν ἣτις ἐξέρχεται ἐκ τῆς φλογός, καὶ πόσον ἡ καῦσις εἶναι ἀτελής, διότι δὲν εὐρίσκει ἱκανὸν ἀέρα. Τί λείπει λοιπὸν εἰς τὸ φτίλλιον ἡμῶν, καὶ διατί παραπονεῖται; Τῷ λείπουν τινὰ πράγματα, χωρὶς τῶν ὁποίων ἐν κηρίον ποτὲ δὲν καίει καλῶς· διὰ τοῦτο τ' ἀποτελέσματα δὲν εἶναι ἐντελῆ· ἐν ᾧ ἡξεύρομεν τι συμβαίνει εἰς κηρίον καίον ὑπὸ εὐνους περιστάσεις. Ὅταν ὅς ἐδειξά εἰς τὴν μίαν ἐπιφάνειαν τοῦ χαρτίου τὰ ἔχνη τοῦ δακτυλίου τῆς φλογός, ἂν ἔστρεφον τὸ χαρτίον, εἰς τὴν ἄλλην του ἐπιφάνειαν θὰ σᾶς ἐδείκνυσεν τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ καῦσις τοῦ κηρίου παράγει καὶ αὐτὴ καπνίαν, δηλαδὴ ἄνθρακα.

Ἀλλὰ πρὶν προβῶμεν εἰς τοῦτο, εἶναι ἀνάγκη, ἂν καὶ ἔλαβον τὸ κηρίον ὡς παράδειγμα, καὶ αὐτοῦ τὴν φλόγα σᾶς ἐδειξά ὡς ἀποτέλεσμα τῆς καύσεως ἐν γένει, ἀνάγκη εἶναι νὰ σᾶς ἐξηγήσω ὅτι ἡ καῦσις γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ ἡ φλόξ δὲν παρουσιάζεται πάντοτε ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους. Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τὸ γνωρίζωμεν. Ἀφ' οὗ ἀπεφασίσθη ὅτι ἐδῶ εἴμεθα ὅλοι νέοι, ὁ καλῆτερος τρόπος διὰ ν' ἀποδείξω τὸν λόγον μου, εἶναι νὰ σᾶς δείξω κἄνεν ὥρατον πείραμα πάλιν. Ἴδου, ἐδῶ ἔχω ὀλίγην πυρίτιν πυροβόλου. Ἡξεύρετε ὅτι ἡ πυρίτις παράγει φλόγα, δηλαδὴ ὅτι δύναται ἄριστα νὰ ὀνομασθῇ φλόξ, καὶ περιέχει ἄνθρακα καὶ ἄλλας ὕλας, αἵτινες, ἡνωμέναι, δίδουσι λάμψιν παροδικήν. Ἴδου προσέτι σιδηρόκονις, ἢ ῥινίσματα σιδήρου. Σκοπὸν ἔχω νὰ καύσω τὰ δύο ὁμοῦ, ἀφ' οὗ τὰ συμμίσξω εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο ἰγδίον. Πρὶν ὅμως ν' ἀρχίσω, πρέπει νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν ἐλπίδα μου ὅτι οὐδεὶς σᾶς θὰ δοκιμάσῃ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ πείραμα, διότι αἱ οὐσίαι αὐταὶ εἰσὶ πολλὴ ἐπικίνδυνον χωρὶς τῶν μεγίστων προφυλάξεων, καὶ εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ συμβῇ τι ἀπενυκατὸν. Ἴδου λοιπὸν, εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο ξύλινον ἀγγεῖον ῥίπτω ὀλίγην πυρίτιν, καὶ ὁμοῦ καὶ ὀλίγα σιδηροῤῥινίσματα, θέλων ὥστε ἡ πυρίτις ν' ἀνάψῃ τὰ ῥινίσματα, ὅταν ἡ ἰδίᾳ θὰ καῇ εἰς τὸν ἀέρα, καὶ οὕτω νὰ ἰδῇτε τίς διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν σωμάτων ὅσα καίονται φλογιζόμενα, καὶ ὅσα μὴ φλογιζόμενα. Ἴδου τὸ μίγμα. Ὅταν θὰ τὸ ἀνάψω, παρατηρήσατε καλῶς τὴν καῦσιν, καὶ θὰ ἰδῇτε ὅτι γίνεται κατὰ δύο διαφόρους τρόπους. Θὰ ἰδῇτε ὅτι ἡ πυρίτις φλογίζεται, ἐν ᾧ τὰ ῥινίσματα σφενδονίζονται εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ὅτι αἱ δύο ὕλαι καίονται ἐκάστη ἰδικιτέ-
ρως. (Ὁ καθηγητὴς ἀνάπτει διὰ τοῦ κηρίου τὸ μίγμα.) Ἰδατε τὴν φλόγα τῆς πυρίτιδος, καὶ ὅτι ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὴν σιδηρόκονιν. Ἐν-
νοεῖτε λοιπὸν τώρα τὴν διαφορὰν. Ἐκ τῶν δύο τούτων εἰδὼν τῆς καύσεως ἐξαρτᾶται ὁ βαθμὸς
τῆς καλλοσύνης καὶ τῆς ὠφελείας τῆς φλογός ἣ-
τις μᾶς φωτίζει. Ὅσῳκις μεταχειρίζομεθα ἔ-
λαιον, ἀέριον ἢ κηρίον ὁ φωτισμὸς εἶναι ἐντελέ-

στερος ἢ ἀτελέστερος ὥς ἐκ τῶν διαφόρων τούτων τρόπων τῆς καύσεως.

A. P. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

"Ἐπειτα συνέχισα."

ΠΑΡΑ ΤΟ ΔΙΚΝΟΝ

Τὸ δρᾶμα τοῦτο εἶναι λίαν μικρὸν, διότι σύγκειται ἐκ μιᾶς μόνον σκηνῆς καὶ ἐνὸς προσώπου· ἀλλὰ τὸ πρόσωπον τοῦτο φέρει δολόκληρον τὸ θᾶρος τῆς παραστάσεως. Τὸ μοναδικὸν τοῦτο πρόσωπον, ἡ ἡρώς μου, δημιουργηθὲν διὰ τὴν Κυρίαν Δελαπόρτ' καὶ παρασταθὲν ὑπ' αὐτῆς ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ταῖς συναναστροφαῖς τῆς 'Ρωσσίας, εἶναι ἡλικίας εἴκοσιν ἐτῶν καὶ ἔχει σύζυγον καὶ τέκνα. Ἡ ἡρώς μου καὶ ἐν μέσῳ τῶν νέων αἰσθημάτων, ἅτινα παρήγαγον ἐν αὐτῇ ὁ γάμος καὶ ἡ μητρότης, διετήρησε τὸν τύπον ἐκείνου τῆς ἀθωότητος, ὅστις συνήθως εἶναι ὁ κληρὸς μόνον τῶν νεανίδων.

Μικρὰ ἀΐθουσα. Μικρὰ τράπεζα ἐργασίας. Εἰκὼν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἐπενδύτης πρῶνός ἐπὶ καθίσματος. Εἰς τὸ βάθος θύρα. Παράθυρον βλέπον εἰς κήπον. Ἐτέρα θύρα ἄγουσα εἰς ἄλλο δωμάτιον.

MARIA

(Ἀνυψομένης τῆς αὐλαίας φαίνεται ὁρθία εἰς τὸ κατώφλιον τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ θύρας καὶ ὁμιλεῖ πρὸς πρόσωπον ἀόρατον. Τὸ πρόσωπον τοῦτο εἶναι μικρὸν παιδίον λικνιζόμενον ἐντὸς τοῦ γειτονικοῦ δωματίου.)

"Ἐλα τώρα! Φρόνιμα, κύριε! Κοιμήσου. (Καταβαίνει εἰς τὴν σκηνήν.) Δὲν εἶναι ἀκόμη δύο ἐτῶν, καὶ εἶναι ἀπὸ τώρα αὐθέντης. Τόσον τὸ καλλίτερον. Αὐτὸ θὰ εἰπῇ, ὅτι θὰ ἔχῃ θέλησιν.

"Ἀγαπῶ πολὺ τοὺς ἀνθρώπους μὲ θέλησιν. (Ἐτοιμάζουσα τὴν ἐργασίαν τῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης.) Εἶναι ἀπίστευτον, τί βλέπει κανεὶς ἀπὸ τώρα ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας του. Πρῶτον εἶμαι βεβαία, ὅτι θὰ εἶναι πολὺ τίμιος. Ἐν βλέμμα τόσον διαυγές!... Καὶ συγχρόνως πονηρὸς... διπλωμάτης! "Α, ἂν εἰσέλθῃ ποτὲ εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, θὰ κάμῃ τὴν τύχην του." Ἀς ἴδωμεν, ἂν ἀπεκοιμήθῃ. (Πηγαίνει πλησίον τῆς θύρας καὶ παρατηρεῖ τὸ παιδίον.) Ναι! μάλιστα! τὰ μάτια του εἶναι ἀνοικτὰ ὅταν τὴν Πύλην τῆς Ἀγορᾶς. (Κατ' ἰδίαν.) Εὐχέ του ὅμως ὅπου δὲν ἐφώναξ! (Παρατηρεῖ ἐκ νέου.) "ὦ τὸν κακοῦργον! —ναί... ναί... ἐννόησα. Θέλει νὰ τὸν σηκώσω καὶ νὰ φέρω τὴν κούνιαν του ἐδῶ. (Ὀμιλοῦσα πρὸς αὐτόν.) "Ὁχι, κύριε, ὅχι" θὰ μείνετε εἰς τὸ δωμάτιόν σας. (Στρέφουσα ὀλίγον.) Κάμετέ μου τὴν χάριν νὰ παρατηρήσῃτε αὐτὰ τὰ παρακλητικὰ βλέμματα. Ἐχει ἕνα τόσον παραπονετικὸ ὄφρος, ποῦ δὲν ἤξεύρω πῶς θὰ κατορθώσουν αἱ γυναῖκες νὰ τὸν ἀντισταθῶν. (Ὀμιλοῦσα πρὸς αὐτόν.) "Ποῦ ὅπου χέσσε, κύριε, ἂν σας φέρω ἐδῶ,

1. Γαλλίς ἠθοποιός.

νὰ κοιμηθῇτε ἀμέσως... ἀμέσως; Ναι! γνωρίζω τὰς ὑποσχέσεις· αὐτὸ δὲν σας κοστίζει τίποτε. Καλὰ, ἂς ἴδωμεν· θὰ δοκιμάσω. Ἀλλὰ θὰ κλείσω τὴν κουνουπιέραν σου. Εἵμεθα σύμφωνοι; Ἐφθασα.

(Εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἐπανέρχεται σύρουσα μικρὸν λίκνον, τοῦ ὁποίου τὰ παραπετάσματα εἶναι κλεισμένα.) Τί βαρὺς ὅπου εἶναι! ... Θὰ εἶναι πολὺ δυνατός. Οὐφ! (Ἀνοίγει τὸ παραπέτασμα μόνον τόσον, ὥστε νὰ περάσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς.) Ἀκούετε· οὔτε λέξιν καὶ ὕπνον ἀμέσως! Τί θέλετε; Νὰ σας φιλήσω; Ἀ, τοῦτο τὸ κάμνω εὐχαρίστως. (Τὸν φιλεῖ, κλείει τὸ παραπέτασμα καὶ ἀθεταὶ παρὰ τὴν τράπεζαν τῆς ἐργασίας.) Θὰ ἐργασθῶ δι' αὐτόν. Θὰ τοῦ κάμω μίαν μικρὰν σκούφιαν. (Ἀρχίζει τὴν ἐργασίαν.) Ὅταν ἄλλοτε ἐσυλλογιζόμην τὸ μικρὸν ἀγόρι, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποκτήσω, διότι ἤμην βεβαία, ὅτι θὰ κάμω ἀρσενικόν, τὸ ἐφантаζόμην τεσσάρων ἐτῶν. Τώρα, τὸ ἀγαπῶ χιλιάκις περισσότερον δύο ἐτῶν. Εἶναι ἤδη ἀγόρι, καὶ εἶναι ἀκόρη μικρὰ κόρη. Καὶ ἡ ἀπόδειξις εἶναι, ὅτι ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ φορῇ ἀκόμη σκούφια. Αὐτὴ θὰ γείνη πολὺ ὠραία. Ἐκινήθη!... (Ἐγείρεται καὶ πλησιάζει τὸ λίκνον.) Ὁχι!... Ἐκοιμήθη μὲ τὰ σωστά του. Τί ὠραῖο πρᾶγμα παιδίον, τὸ ὁποῖον κοιμάται! Σοῦ παίρνουν κάτι θέσεις τόσον νόστιμας! (Παρατηροῦσα αὐτόν.) Ἰδέτε, σας παρακαλῶ, ὀλίγον αὐτὸ τὸ μικρὸν πόδι, ποῦ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸ σκέπασμα, καὶ αὐτὸ τὸ κεφάλι, τὸ ὁποῖον, καθὼς εἶναι γυρισμένον κάτω ἀπὸ τὸν λαιμόν, σοῦ ἐνθυμίζει τὸ πουλὶ μέσα εἰς τὴν φωλεάν του. Καὶ αὐτὴ ἡ μικρὰ κνήμη τόσον βοδοκόκκινη, τόσον παχουλὴ... Καὶ ὅταν λέγω κνήμη... Ἀ! Μάλιστα! Ἡ κνήμη ἐνὸς παιδιοῦ... Ἀναβαίνει πολὺ ὑψηλὰ!... Ἀ! ναί, μὰ παρὰ πολὺ ὑψηλὰ! Ἰδοὺ ὅτι κινηθεῖς... ἔκαμε νὰ... «Κύριε, αἰ κύριε!.. τοῦτο εἶναι shocking!» Μπᾶ, ὅχι, δὲν εἶναι ἀληθές! Δὲν εἶναι shocking! Τὰ παιδιὰ δὲν εἶναι ποτὲ shocking! Τοὺς πηγαίνει καλὰ, νὰ εἶναι γυμνά. Δὲν σὲ φέρουν ποτὲ εἰς δύσκολον θέσιν... Ἡ γυμνότης τὼν εἶναι μάλιστα ἀγνόητης, διότι εἶναι ἐνδεδυμένα ἀθωότητα καὶ ἀφέλειαν. Δὲν εἶναι γυμνά, εἶναι χωρὶς κάλυπτρον, ὅπως ἡ ἀκτὶς τοῦ ἡλίου, ὅτε ἐξέρχεται τῆς δμήχλης, ὅπως τὸ ἄνθος, ὅταν ἐξέρχεται τοῦ κάλυκος. (Γελᾷ.) Ἀ, Θεέ μου, ἰδοὺ τώρα γίνομαι ποιητής!

Τί πρᾶγμα εἶναι αὐτὰ τὰ μικρὰ τέρατα!... Δὲν ἤξεύρω πῶς κάμνουν αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν παιδιὰ. (Διακοπτομένη.) Ὀμιλήσα πολὺ δυνατὰ. Τὸν ἐξύπνησα!.. (Πλησιάζει τὸ λίκνον.) Ὁχι! οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι πάντοτε κλειστοί. Μειδιᾷ. Πῶς τοῦ ὁμοιάζει! (Ἐπανέρχεται εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐργασίαν.) Ἐπειτα, μετὰ μικρὰν σιωπὴν) Καὶ πῶς νὰ μὴ τοῦ ὁμοιάζῃ; Πρὸ τριῶν σχεδόν ἐτών, ὅπου ὑπᾶν δρεῦθην μὲ τὸν Παῦλον, δὲν παρήλθεν οὔτε ὥρα,

οὔτε ἡμίσεια ὥρα, χωρίς νά τόν συλλογισθῶ. Ἐμπρός μου τόν ἔχω πάντοτε καί ὅταν εἶναι ἀπὼν, καὶ ὅταν εἶναι ἐδῶ. (Μικρὰ σιωπή.) Εἶναι ἄξιος τόσου ἔρωτος;... Καλὰ, ἰδοὺ πάλιν μὲ κυριεύει τὸ ἐλάττωμά μου.... Ὁ Παῦλος λέγει ὅτι εἶμαι ὀλίγον ζηλότυπος! Ζηλότυπος... Ἄ! ὄχι! ὄχι! Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ζηλότυπος, θὰ εἴπῃ, ὅτι ἔχει κακὸν χαρακτήρα... ὅτι βασανίζει τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἀγαπᾷ.... Εἶδον μίαν ἡμέραν μίαν εἰκόνα τῆς Ζηλοτυπίας. Ἦτο φορικώδης!.. Δὲν θέλω νὰ εἶμαι ζηλότυπος! Ἡ Ζηλοτυπία... εἶναι ἔρωτος ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει μῖσος· ἀλλὰ.. ἀλλὰ.. ἀγαπῶ τὸν Παῦλον τόσον πολὺ, ὥστε πάντοτε φοβοῦμαι μήπως μοῦ τὸν πάρουν. Δὲν εἶναι κακὸν αὐτό· εἶναι ἀπλοῦστατον! Πρῶτον ὁ Παῦλος εἶναι τόσον εὐμορφος, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ τὸν προσέξουν ὅλαι αἱ γυναῖκες. Ἐπειτα αἰσθάνομαι, ὅτι ἐγὼ ἀνήκω τόσον ὀλόκληρος εἰς αὐτόν, ὥστε ἐπιθυμῶ νὰ ἀνήκῃ καὶ αὐτὸς ὀλόκληρος εἰς ἐμέ! Οὕτω, παραδείγματος χάριν, ἐὰν εἰσῆρχετο τώρα καὶ μοι ἔλεγε· «θὰ ἀναχωρήσωμεν ἀμέσως καὶ θὰ ὑπάγωμεν δύο χιλιάδες μίλια μακρὰν, θὰ μένωμεν πάντοτε ἐκεῖ, ὅλως-διόλου μόνοι, ἄνευ τῶν φίλων μας, ἄνευ τῶν συγγενῶν μας, δὲν θὰ βλέπεις παρὰ τὸν υἱόν σου καὶ ἐμέ», θὰ ἤμην δυστυχής;.. Αὐτὸ, τὸ ὁποῖον θὰ εἴπω, εἶναι πολὺ κακὸν, διότι τέλος θὰ ἐγκατέλειπον τὴν μητέρα μου. Καὶ ὅμως ὄχι! Θὰ εἶχον τύψεις συνειδήτος, διότι δὲν θὰ ἤμην πλέον λυπημένη... ἀλλὰ κατὰ βάθος, θὰ ἤμην ἀπείρως εὐτυχής, διότι θὰ εἶχον καὶ τοὺς δύο. (Δεικνύουσα τὸ λίκνον)· Αὐτόν!... (Δεικνύουσα τὸ παράθυρον τὸ πρὸς τὸν κῆπον)· Καὶ ἐκεῖνον! Εἶναι ἐκεῖ κάτω! Τὸ καταλαμβάνω ἀπὸ τὴν ὁσμήν τοῦ σιγάρου του. Ὅτε συλλογίζομαι, ὅτι εὗρισκω ὅτι ὁ καπνὸς τοῦ μυρίζει εὐμορφα! (Ἀναστενάζει.) Εἶναι καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιον; ὄχι! Καὶ ἡ ἀπόδειξις εἶναι, ὅτι, ὅταν κάμω κἀνὲν λάθος εἰς τὸ κλειδοκούβαλον, τὸ παρατηρεῖ πάντοτε. Θεέ μου! Γνωρίζω, ὅτι οἱ ἄνδρες δὲν δύνανται νὰ ἀγαπήσουν, ὅπως ἡμεῖς. Ἀλλὰ διατί νὰ μὲ κακομάθῃ εἰς τὴν ἀρχήν; Ὅταν μοι ἔγραφε... πρὸ τοῦ γάμου· «ἐὰν δὲν γείνης ἰδική μου, θὰ φονεῖθῃ!» θὰ τὸ ἔκαμνε τότε! Καὶ τώρα ἡμποροῦσε νὰ μοῦ τὸ γράψῃ, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ ἔκαμνε. (Μικρὰ σιωπή.) Πάντοτε ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου τὴν... τὴν ὥραίαν ἐκείνην χήραν, τὴν κυρίαν Βερδέρη, καὶ ὅταν βλέπω τὸν Παῦλον νὰ τὴν πλησιάζῃ... (Ἐγείρεται.) Αὐτὴ ἡ κυρία Βερδέρη!... μία γυναῖκα θαμμένη, ἡ ὁποία εἶναι πέντε ἔτη μεγαλύτερα ἀπὸ ἐμέ!.. Εὗρισκουν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ὥραιους... ἐγὼ δὲν βλέπω νὰ ἔχουν τίποτε ξεχωριστόν. Ἄ, ναί, εἶναι ὥραιοι· περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου; Καὶ ἔπειτα εἶναι ὑψηλὴ. Καὶ ὁ Παῦλος εἶπε προχθὲς, ὅτι τοῦ ἀρέσκουν αἱ ὑψηλαὶ γυναῖκες.

Παύλου. ἡ σὺν ὑμῖν. διὰ τὴν ὑμῶν. μὴ-

νον (δεικνύει πρῶτον τὴν ἄκραν τοῦ δακτύλου τῆς, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀλόκληρον τὸν δάκτυλον) τόσον. Βεβαίως χρειάζεται ὀλόκληρος δάκτυλος. Ἐπειτα ὁ Παῦλος εἶναι τόσον φιλάρεσκος! Πάντοτε ἔχουν νὰ κάμνουν μὲ τὴν φιλαρέσκειαν τῶν γυναικῶν. Ἀλλὰ οἱ ἄνδρες ἔχουν χιλίων εἰδῶν φιλαρέσκειαις. Ἡμεῖς περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὸ πρόσωπον. Ἐκεῖνοι εἶναι φιλάρεσκοι καὶ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, τὴν ἀνδρίαν, τὴν εὐαισθησίαν, τὴν ἀφοσίωσιν... τὰ πάντα! Καὶ ὅταν βλέπω τὸν Παῦλον νὰ πλησιάζῃ εἰς τὸ κάθισμα τῆς Κυρίας Βερδέρη καὶ νὰ τῇ ὁμιλῇ μ' ἐν μειδίᾳ... (Διακοπτομένη)· Ὅχι!... Δὲν θέλω πλέον νὰ τὰ συλλογίζωμαι αὐτά!... Ἐν πρώτοις, μοῦ κάμνει πολὺ κακόν... Ἐπειτα εἶναι ἄδικον. Εἶμαι βεβαία... Δὲν ὑπάρχει τίποτε μεταξύ των!... Ἄς ἐργασθῶ! Ἄς ἐργασθῶ δι' αὐτόν. Πρὸ ὀλίγου μοι ἔδωκε τὸν ἐπενδύτην του καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ τοῦ ράψω ἐν κομβίον. Δουλειά! (Λαμβάνει τὸ ἐνδυμα καὶ ἐτοιμάζεται νὰ ἐργασθῇ.) Πλησίον τῆς κούνιας αὐτῆς! Βλέπουσα τὸν υἱόν του! Ἡ καρδιά μου εἶναι ἡσυχωτέρα. Ἡ βελὼν διώχνει ταῖς κακαῖς ἐννοιαῖς. (Μετὰ μικρὰν σιωπήν)· Εἰς ποῖον νὰ ἔγραφε χθὲς μετὰ τόσης προσοχῆς! (Ἐργαζομένη πάντοτε)· Εἶχεν ἐξέλθει μετὰ τὸ γεῦμα, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν λέσχην. Εἰς τὰς δέκα δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιστρέψει. Ἡρχίζα ν' ἀνησυχῶ. Αὐτὸ μοῦ συνέβαινε πάντοτε... Δέκα καὶ ἡμίσεια... Ἐνδεκα. Δὲν ἐπανερχεται. Ἡμην ἐκεῖ προσπαθοῦσα νὰ ἀναγνώσω, χωρίς νὰ τὸ κατορθώσω, συγκινουμένη εἰς πάντα θόρυβον βημάτων, πηγαίνουσα ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς θέσεώς μου εἰς τὸ παράθυρον... Τέλος εἰς τὰς ἔνδεκα καὶ ἡμίσειαν ἀκούω τὴν φωνήν του εἰς τὸ βάθος τῆς κλίμακος. Ἐπειδὴ πάντοτε μὲ ἐπιπλήττει, δακρύς κλαίω, καὶ εἶχον κλαῦσαι ὀλίγον, ῥίπτομαι εἰς τὴν κλίνην μου, μὲ τὰ μισὰ μου ἐνδύματα, καὶ προσποιούμαι, ὅτι κοιμῶμαι. Εἰσέρχεται, σκύπτει ἐπάνω μου, διὰ νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι κοιμῶμαι. Ἡ καρδιά μου ἐπαλλε. Ἀλλ' ἔμενον ἀκίνητος, διότι ἡσθάνόμην, ὅτι ἐὰν τῷ ὀμιλοῦν, θὰ μὲ ἔπαιρνον τὰ δάκρυα. Ἐκαμα τόσον κακὰ ὄνειρα ζηλοτυπίας ὅλην τὴν ἐσπέραν! Τότε ἐκάθισε παρὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν τράπεζαν. Δὲν μοι διέφευγε κἀμμία κίνησις του, ἂν καὶ εἶχον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους. Βλέπει κανεὶς πολὺ καλὰ διὰ μέσου τῶν βλεφαρίδων. Λαμβάνει κον· δύλιον, χάρτην, καὶ ἀρχίζει νὰ γράφῃ... Πρὸς ποῖον; Ὅχι βεβαίως πρὸς ἄνδρα. Ἐμεῖδιά. Δὲν μειδιᾷ κανεὶς, ὅταν γράφῃ πρὸς ἄνδρα. Ἀρχίζει δις ἢ τρίς τὴν ἐπιστολήν, βλέπων πάντοτε πρὸς τὸ μέρος μου, διὰ νὰ βεβαιωθῇ καλῶς, ἐὰν κοιμῶμαι. Ἐπειτα λαμβάνει ἰσπανικὸν κηρὸν, τὴν μικρὰν σφραγίδα, τὴν ὁποίαν φέρει εἰς τὴν ἄλυσόν του... (μετὰ τινος συγκινήσεως) σφραγίδα, τὴν ὁποίαν τῷ ἔδωκα ἐγὼ· καὶ πάντοτε μειδιῶν μὲ ἔκφρασιν τινα τοῦ προσώπου, ἡ ὁποία μοι

ἐπροξένησε πολὺ κακόν. (Μετὰ λύπης)· Ἄ, ναί, ναί, ἔχει δίκαιον. Εἶναι μέγα κακὸν μία φαντασία ὥσάν τὴν ἰδικήν μου. Ἀλλὰ τίνά κάμω; Πῶς νὰ διορθωθῶ; Μεταχειρίζομαι ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ὑποθέτω τὰ καλλίτερα· τὸν λόγον, τὴν προσευχὴν, τὴν ἀνάμνησίν του. Δὲν τὸ κατορθώνω. Εἶναι ὡς ἂν ἤθελον νὰ διορθωθῶ ἀπὸ τὸ νὰ τὸν ἀγαπῶ. (Ἀκροᾶται, καὶ σπογγίζει τοὺς ὀφθαλμούς της.) Μοὶ φαίνεται, ὅτι μὲ καλεῖ... Ναί· ἐμὲ φωνάζει... (Πηγαίνει εἰς τὸ παράθυρον)· Παῦλε! Μὲ ἐφώναζες; Θέλεις τίποτε; Ἄ, ναί καταλαμβάνω... τὸ ἔνδυμά σου. Τί; Τί με ἐρωτᾷς; Ἐὰν ἔδραψα τὸ κομβίον; Ναί, κύριε, μάλιστα. Ἡ σύζυγός σου κάμνει πάντοτε ὅ,τι τῇ λέγεις νὰ κάμῃ. (Ἀκροωμένη)· Τί;... Δὲν ἀκούω. Τί εἶπες;... Ἄ, ναί· θέλεις νὰ σοὶ τὸ βίβω ἀπὸ τὸ παράθυρον!... Ἰδοὺ, λάβε το. (Πίπτει τὸ ἔνδυμα διὰ τοῦ παραθύρου. Χαρτίον τι πίπτει ἐκ τοῦ θυλακίου.) Ἐν χαρτίον;... μία ἐπιστολή;.. (Τὴν λαμβάνει.) Ἡ ἐπιστολὴ τῆς παρελθούσης νυκτός!... Ναί, αὕτῃ εἶναι, τὴν ἀναγνωρίζω... Ἰδοὺ ὁ ἰσπανικὸς κηρὸς, ἰδοὺ ἡ σφραγὶς!... ὦ, πτωχῇ μου καρδίᾳ!... (Ὁσφραίνεται τὴν ἐπιστολήν.) Χάρτης εὐδῶδες! Δὲν γράφει ποτὲ ἐπὶ τοιοῦτου χάρτου! Καὶ αὕτῃ ἡ ἡμιτελὴς ἐπιγραφὴ!... «Πρὸς τὴν Κυρίαν...» Χωρὶς ὄνομα!... Διατί;... (Παρατηρεῖ πανταχόθεν τὴν ἐπιστολήν.) Πόσον φόβον εἶχε, μήπως τὴν ἀναγνώσῃ κανεὶς. Ὁ κηρὸς δὲν τοῦ ἤρκεσεν... Ἐκλείσε τὴν ἐπιστολήν πανταχόθεν καὶ μὲ κόμμι. (Παρατηρεῖ πάλιν τὴν ἐπιστολήν μετὰ περισσοτέρας προσοχῆς.) Τί βλέπω!... Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος εἶναι γεγραμμένον κατὰ τὸ ἥμισυ!... Αὐτὸ εἶναι Β... Εἶναι δι' ἐκείνην! Εἶναι διὰ τὴν Κυρίαν Βερδέρη! Αἶ, ἡ νόμιμος ἄμυνα δικαιολογεῖ τὰ πάντα! Ὅταν ληστές εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν σου, ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ὀπλισθῇς ἐναντίον του... Καὶ θὰ τὸ κάμω... (Σχίζει βιαίως τὸν φάκελλον, ἀνοίγει τὴν ἐπιστολήν, τὴν ἀναγινώσκει, καὶ πίπτει ἐπὶ ἐνὸς καθίσματος, κρατοῦσα τὴν κεφαλὴν διὰ τῶν δύο χειρῶν της.—Μετὰ μακρὰν σιωπὴν, ἐγείρει τὴν κεφαλὴν, καὶ μὲ σιγανὴν φωνήν)· ὦ, ὕψιστε Θεέ!.. Τί ἐντροπή!.. Εἶμαι βεβαία, ὅτι εἶναι ἐκεῖ κάτω ὑπὸ τὸ παράθυρον καὶ μὲ περιπαίξει. (Ἀναγινώσκουσα τὴν ἐπιστολήν)· «Ἄ, σὲ συνέλαβον ἐπ' αὐτοφώρῳ· ζουλιάρα!» (Μεταξὺ δακρύων καὶ γέλωτος)· Αἶ, τὸ τέρας. Πῶς μὲ γνωρίζει! Ἐμάντευσεν, ὅτι θὰ τὴν ἀναγνώσω! Καλὰ μοῦ τὴν ἔπαιξε!.. Ἐχει τόσον πνεῦμα! (Ἀναγινώσκουσα ἐκ νέου τὴν ἐπιστολήν)· «Ἄ, σὲ συνέλαβον ἐπ' αὐτοφώρῳ, ζουλ...» Δὲν θὰ τολμήσω ποτὲ νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιόν του. (Ἐγείρεται ἥσυχα ἥσυχα καὶ πηγαίνει εἰς τὸ παράθυρον, βλέπουσα ὕψισθεν τῶν παραπετασμάτων, χωρὶς νὰ φαίνεται.) Εἶχα δίκαιον! Ἐκεῖ εἶναι! Ἐχει τὰ βλέμματα ἐστραμμένα πρὸς τὸ παράθυρον! Γελᾷ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν μύστακά του, τὸν

ὁρατὸν του μύστακα... (Ἐξερχομένη διὰ μιᾶς εἰς τὸ παράθυρον ἄνευ προφυλάξεως, καὶ πέμπουσα πρὸς αὐτὸν φιλήματα)· Αἶ καλὰ, γέλα· περὶπαίξε με! μοῦ εἶναι ἀδιάφορον... Εἶμαι τόσον εὐτυχής! (Στρεφομένη πρὸς τὸ λίκνον)· Ὁ υἱός του ἔξυπνᾷ!... (Κράζουσα τὸν σύζυγόν της)· Ἐλθὲ, ἔλθὲ, νὰ σὲ ἐναγκαλισθῶ καὶ νὰ σοῦ ζητήσω συγγνώμην ἐπάνω εἰς τὴν κούνην του... Ἐλθὲ λοιπόν!... Ἄ, μὰ τὴν ἀλήθειαν! Δὲν ἀντέχω!... Πηγαίνω νὰ τὸν ζητήσω! (Τρέχει πρὸς τὸν κῆπον. Πίπτει ἡ αὐλαία.)

E. LEBOUVÉ.

Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Συνέχεια καὶ τέλος· 182 σελ. 489.

3. Οἱ χρωματισμοί.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὸ δυσκολώτερον καὶ τὸ σκοτεινότερον μέρος τῶν ἀρχαίων ναῶν· εἰς τὴν συνήθειαν δηλ. τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων νὰ χρωματίζωσι τὰ ἱερὰ αὐτῶν οἰκοδομήματα. Δὲν ὑπάρχει σήμερον λόγιος, ὅστις νὰ μὴ γνωρίζῃ περὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης συνηθείας καὶ νὰ μὴ παραδέχεται αὐτὴν ὡς ὑπάρξασαν· ἀλλ' ἡ γνώσις αὕτη δὲν κατέστη ἀκόμη δημοτικὴ. Ἡμεῖς δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα πάντα τὰ χωρία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τὰ ὁποῖα πραγματεύονται περὶ τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ναῶν· ἀναφέρομεν μόνον τὸν Δικαίαντον, ὅστις ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐγκυστικῶν χρωμάτων τῶν κοσμοῦντων τὰς προσόψεις καὶ τὰς στοὰς τῶν οἰκίων τῆς Τανάγρας· τὸν Ἰώσηπον, δι' ὃς ἡμεῖς ὁμιλοῦμεν ὅτι τὰ φανώματα τῶν ναῶν ἦσαν κεχρωματισμένα ἢ γεγλυμμένα· τὸν Βιτρούβιον, ἐκθέτοντα ὅτι αἱ τρίγλυφοι ἦσαν χρώματος κυανοῦ, καὶ τὸν Πλίνιον, ὅστις ἀναφέρει ὅτι ὁ Πρωτογένης ἐχρωμάτισε τὰ Προπύλαια. Πάντα τὰ χωρία ταῦτα συνελέγησαν μετὰ πλείστης ὥσης ἐπιμελείας παρὰ τῶν σημερινῶν λογίων μας.

Ὁ Raoul Rochette μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ ὅτι οἱ ναοὶ ἦσαν κεχρωματισμένοι διὰ τῆς ἐγκυστικῆς μεθόδου. Τὸ καλλίτερον ὅμως καὶ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς βεβαίωσιν τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ἀρχαίων ναῶν εἶναι ἡ ἐπιτόπιος ἐξέτασις. Ὁ δούξ Serra di Falco συνέλεξε πλῆθος χρωματισμῶν ἐπὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀρχαίων ναῶν, καὶ ἐξέθηκε τὰς ἀνακαλύψεις του εἰς τὸ σπουδαῖον σύγγραμμά του «Περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Σελινούντος.»

Μελέται ὡσαύτως ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἀσίᾳ καὶ πρὸ πάντων ἐν Ἀθῆναις. Ὁ ἐν Ἀθῆναις ναὸς τοῦ Θεσῆος παρουσιάζει πλεῖστα ὅσα ἔχῃ χρωματισμῶν. Τοιαῦτα εὐρίσκονται καὶ ἐπὶ τῶν Προπυλαίων. Τέλος ὁ κ. Pacard ἐσημείωσε λεπτομερέστατα ὅλα τὰ μέρη τοῦ Παρθενῶνος, ἐφ' ὧν σώζονται ἀκόμη ἔχῃ χρωματισμοῦ. Ὁ κ. Pacard εἶρε

τὴν κιστρίνην ὥχραν ἐπὶ τῶν κίωνων, τὸ κυανοῦν χρώμα ἐπὶ τῶν τριγύφων, τὸ βαθὺ ἐρυθροῦν εἰς τὸ βάθος τῶν μετοπῶν καὶ τῶν ἀετωμάτων, τὸ πράσινον ἐπὶ τινων ἐνδυμάτων· εἶδε κεχαραγμένα διὰ τῆς σμίλης ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τὰ σχεδιογραφήματα πάντων τῶν κοσμημάτων μὲ τὰ ἔχνη τῶν ἀρχικῶν αὐτῶν χρωμάτων. Ἐπομένως τὸ σκοτεινὸν τοῦτο μέρος τῆς ἀρχαίας τέχνης δὲν ἐπιδέχεται πλέον ἀμφιβολίαν. Ὡς πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς χρωματισμοὺς δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν διακόσμησιν εἰμὴ μόνον ἐξ ὑποθέσεως καὶ παραβολῆς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀρχαίους τῆς Ἑλλάδος ναοὺς. Βεβαίως καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Παρθενῶνος ἦτο ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸ ἐξωτερικόν· καὶ τοῦτο φωτιζόμενον ἐπίσης κατ' εὐθεϊαν ὑπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου, εἶχε βεβαίως τοὺς αὐτοὺς χρωματισμοὺς.

Οὕτω λοιπὸν δὲν δύνανται πλέον ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ συνήθεια τοῦ χρωματίζειν τοὺς ναοὺς κατὰ τὴν Ἑλλ. ἀρχαιότητα. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Εὐρώπῃ, ἔνθα δὲν ἔχομεν τὴν συνήθειαν νὰ χρωματίζωμεν ἐξωτερικῶς τοὺς ναοὺς μας, τὰ μέγαρά μας καὶ τὰς οἰκίας μας, ἐκπλητόμεθα, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πραξιτέλους, ἐξῆλθε τῶν χειρῶν τοῦ Φειδίου ναὸς καταφορτωμένος μὲ χρώματα, περιέχων ἄγαλμα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, κεκαλυμμένον ἐνίοτε ὑπὸ κεντημένου μανδύου, ἄγαλμα, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἡ λευκότης τοῦ μαρμάρου εἶχε καλυφθῇ ὑπὸ διαφόρων χρωμάτων.

Ὅταν, θέλοντες νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν κεχρωματισμένων ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐλέπωμεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ μὲ πόσῃ ὀλίγῃ χάριν ἂν οὐ ἐχρωματίσθησαν οἱ τοῖχοι καὶ οἱ θόλοι τῶν ἐκκλησιῶν, ἐνδύουσι προσέτι καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς Παρθένου καὶ τῶν ἁγίων, τὸ πνεῦμα ἡμῶν προκαταλαμβάνεται δυσμενῶς· νομίζομεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει παρουσιασθῇ ἡμῖν ὑπὸ ἄλλην ὄψιν καὶ ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἐνθουσιασμὸς θέλει διαλυθῇ. Πλὴν ἐκάστη χώρα ἔχει τὴν φύσιν τῆς, ἔχει τὴν γενικὴν αὐτῆς ὄψιν, ἔχει τὸ ἴδιον αὐτῆς φῶς. Ἡ θέσις τῶν ὁρέων μὲ τὰς ἐκτεταμένους αὐτῶν ὑπορείας, μὲ τὰς ἀποτόμους αὐτῶν καὶ βαθείας φάραγγας· τὰ χρώματα, δι' ὧν τὰ ὄρη ταῦτα καλύπτονται κατὰ τὰς διαφόρους τῆς ἡμέρας ὥρας· αἱ γυμναὶ αὐτῶν καὶ φλεγόμεναι ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου πλευραὶ, αἱ στρογγύλαι αὐτῶν καὶ μακრაὶ κορυφαὶ, ἡ κἀποθεν αὐτῶν πεδιάς, ὁ καλύπτων αὐτὰ οὐρανός· ἡ θάλασσα· πάντα τῆς φύσεως τὰ φαινόμενα δίδουσιν εἰς τὰ ἀντικείμενα διάφορον χαρακτῆρα. Τὸ μόνον ἴσως, τὸ ὁποῖον ἔχει μονότονόν τινα ποικιλίαν ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ἡ διανομή τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος, ζωηρότεραι εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας καὶ ἀμυδροτέρας εἰς τὰς βορείους. Ἀναμφισβόλως ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι ἡ χώρα, ἔνθα αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου εἶναι

πασῶν ζωηρότεραι, καὶ ἂν καὶ ἡ μέση θερμοκρασία ἐν Ἑλλάδι ᾖναι ὑψηλοτέρα ἢ ἐν Γαλλίᾳ, οἱ μεγάλοι τοῦ θέρους καύσωνες δὲν εἶναι ἐν Ἑλλάδι ἰσχυρότεροι τῶν μεσημβρινῶν τῆς Γαλλίας ἐπαρχικῶν καὶ θερινῶν τινων ἡμερῶν ἐν Παρισίοις· ἀλλ' ὁ χειμὼν ἐν Ἑλλάδι εἶναι θερμότερος, τὸ θέρους μακρότερον, τὰ ὄρη ξηρότερα καὶ πλησιέστερα εἰς τὴν θάλασσαν, ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ ὁ ἀῆρ εἶναι κατὰ πολὺ ξηρότερος καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα καθαρωτέρα. Ὁ ἐν καιρῷ τῶν κυνικῶν καυμάτων μεταβαίνων ἐκ Παρισίων εἰς Ἀθήνας καὶ ἀναγινώσκων ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος τὰς πρώτας σελίδας τοῦ ἐβδόμου βιβλίου, ὑποθέτει ἀναμφισβητήτως ὅτι ἀναγινώσκει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἱστορίαν καὶ ὅτι εἶναι ὁ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἄνθρωπος.

Ἀφ' οὗ διήλθομεν τὸ ἥμισυ τοῦ βίου μας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σηκουάνα καὶ ὑπὸ τὰς σκιὰς τοῦ Γαλλικοῦ οὐρανοῦ, οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν, συνειθισμένοι εἰς τὸ ἀμυδρὸν τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἀναθυμιάσεων τῆς ἀτμοσφαίρας ἐσκοτισμένας ἀκτίνας τοῦ ἡλίου, δυσκόλως ὑποφέρουσι τὴν λάμψιν νέου φωτὸς· πᾶσα λευκὴ ἐπιφάνεια, ὁ καθαρὸς οὐρανός, τὸ ξηρὸν καὶ πετρῶδες ἔδαφος, πᾶν ὅ,τι στίλβει ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀθηνῶν πληγόνει τὴν ἀσθενῆ ὄρασιν τῶν κατοίκων τῶν βορείων χωρῶν. Πλὴν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες δὲν αἰσθάνονται ὀλιγώτερον τὴν λάμψιν τοῦ φωτὸς, καὶ τὸ θέρους κλείονται ἐντὸς τῶν οἰκιῶν των ὅχι μόνον διὰ ν' ἀποφύγῃσι τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εὖρωσι φῶς ἡπιώτερον καὶ ἥττον προσβάλλον τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὅθεν δὲν πρέπει ν' ἀπορῶμεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρωματίζον τοὺς ναοὺς των· ἐπραττον τοῦτο διὰ νὰ γλυκάνωσι τὴν λάμψιν. Τὸ λεπτόν αὐτῶν πνεῦμα, τὸ τοσοῦτον κατὰλληλον νὰ εὕρῃ τὰ αἷτια τῶν φαινομένων, ἐπροσωποποίησε μέγα μέρος αὐτῶν· οὐδὲν ἔθνος ἐπροώδευσε πλέον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν μεταφυσικὴν τῆς τέχνης. Ποῖός ποτε τεχνίτης περιέγραψε κάλλιον τοῦ Πλάτωνος τὴν πορείαν τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐρρίμην ἐν μέσῳ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων, μεταχειρίζεται αὐτὰ ὡς βαθμίδας, ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν καθαρὰν ἰδέαν, εἰς τὴν αὔλον καὶ θεῖαν ἰδέαν; Οὐδὲν ἐναντιώτερον εἰς τὴν ἐλευθέραν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν ἢ ὁ πόνος, καὶ ἐκεῖνος εἶναι εἰς τὴν χειροτέραν θέσιν διὰ νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν τοῦ κάλλους, ὅστις αἰσθάνεται πόνον εἰς τὸ ὄργανον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀφείλει ν' ἀντιληφθῇ τοῦ κάλλους, (τὸν ὀφθαλμὸν δηλ.), καὶ δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον τὸ παριστᾷ. Ἐὰν αὕτη ἦτο ἡ μόνη αἰτία, ἐὰν δὲν εὐρίσκοντο καὶ εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν μνημείων φανεραὶ ἀποδείξεις ὅτι οἱ ἀρχαῖοι νοκοί ἦσαν κεχρωματισμένοι, ἡ ἰδέα αὕτη θὰ ἦτο ἀρκοῦσα ἀπόδειξις διὰ τὸν τεχνίτην, ὅστις εἰσδύων εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρ-

χαίων, θὰ ἔκρινε περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτῶν.

Διὸ δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν κατὰ γράμμα τὴν γνώμην τοῦ Raoul Rochette καὶ τοῦ Quatremerre de Quincy, ὧν ὁ μὲν πρῶτος διίσχυρίζεται ἄνευ ἀποδείξεων, ὅτι ὁ ἐπὶ ξύλου χρωματισμὸς κατεῖχεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς πολὺ μεγαλειτέραν θέσιν τῆς τοιχογραφίας ὥς πρὸς τὴν διακόσμησιν τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν, ὁ δ' ἕτερος ἀποδίδει περισσοτέραν σπουδαιότητα εἰς τὴν γλυπτικὴν ἢ τὴν ζωγραφικὴν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διακόσμησιν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ναῶν.

Ὁ ἐπὶ ξύλου χρωματισμὸς, ἂν τοιοῦτος ὑπῆρχεν ἐν τῷ Παρθενῶνι, συνίστατο βεβαίως μόνον εἰς μικρὸν ἀριθμὸν εἰκότων, ἀνηρτημένων ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ σπηοῦ καὶ ἴσως καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου, ἐν ᾧ αὐτοὶ οἱ τοῖχοι, καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, οἱ κίονες, οἱ θριγκοὶ, τὰ ἀνάγλυφα, ἐνὶ δὲ λόγῳ ὁλόκληρος ὁ ναὸς ἦτο κεκαλυμμένος ὑπὸ τοιχογραφῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐξηφανίζετο ἐξ ὁλοκλήρου ἡ λευκότης τοῦ μαρμάρου.

Ἄλλως τε πρέπει νὰ μὴ ἐξησέ τις εἰμὴ εἰς ψυχρὰς βορείους χώρας, νὰ ἐσυνείθισε τὴν ὄρασίν του εἰς τὴν νύκτα, διὰ νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἐν Ἑλλάδι ναὸς ἠδύνατο νὰ μένῃ λευκὸς καὶ ἀχρωμάτιστος. Ἀρχαῖος Ἕλλην, εἰς ᾗν θὰ ἔλεγέ τις περὶ ἀχρωματίστων ναῶν, θὰ ἐδείκνυε τὴν αὐτὴν ἀπορίαν, ἣν δεικνύομεν ἡμεῖς σήμερον εἰς τὴν ἰδέαν ναοῦ ἐξωτερικῶς κεχρωματισμένου. Ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ἰσχυρὰ φύσις τῆς Ἑλλάδος κυριεῖται ἡμᾶς ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ, ἀπορροφᾷ ἡμᾶς τρόπον τινὰ καὶ μᾶς δίδει τὴν ζωὴν τῆς πνευμά μας συνειθίζει ὥς καὶ τὰ ὄργανά μας εἰς τὰς ξηρὰς αὐτὰς καὶ καταφώτους πεδιάδας, εἰς τὰ γυμνὰ αὐτὰ ὄρη, ἐπὶ τῶν ὁποίων, ὥς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, βαδίζει ὁ ἥλιος, εἰς τὴν διαφανῆ αὐτὴν ἀτμοσφαῖραν, ἥτις πλησιάζει τὰ ἀντικείμενα, τὴν ὁποίαν οἱ κυματισμοὶ τῆς θερμότητος καθιστῶσιν ὁρατὴν καὶ ὥσεὶ ψηλαφητὴν. Πανταχοῦ ἐπὶ τῶν ἐρήμων πεδιάδων τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων αὐτῆς ὀρέων ὑπάρχει ζωὴ καὶ τίς ζωὴ; Δὲν εἶναι ἡ ψυχρὰ καὶ ἄτονος ζωὴ τῶν βορείων ἡμῶν χωρῶν, ἥτις γεννηθεῖσα ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων καὶ τραφεῖσα ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν νεφῶν, συσφίγγεται καὶ ναρκοῦται ὑπὸ τὰς χιόνας τοῦ χειμῶνος ἢ τῇ ζωῇ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ ζωογονοῦσα τὰ φυσικὰ προϊόντα τῶν θερμῶν κλιμάτων, ἡ δίδουσα εἰς τὰ ζῶα καὶ εἰς τὰ φυτὰ χρώματα πλούσια καὶ ζωηρά, ἡ ἀναπτύσσουσα εἰς τὸ ἔπακρον τὸ δρμέμφυτον τῶν μὲν καὶ τὰ προτερήματα τῶν δὲ, ἡ ζωὴ αὕτη εἶναι ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ φῶς καὶ ἡ θερμότης. Ὁ ὑπὸ τῆς ζωῆς ταύτης κυριευθεὶς δὲν δύναται ἢ νὰ πιστεύσῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνικοὶ ναοὶ δὲν ἦσαν ἄνευ χρωματισμῶν. Διὰ τί ν' ἀπαιτῶμεν, οἱ ἄνθρωποι ἐν ἀπάσαις ταῖς χώραις

νὰ σκέπτονται κατὰ τὴν γνώμην μας; Ὁφείλομεν νὰ παραδεχώμεθα καὶ τὰς περὶ τῶν ναῶν, ὅπως αὐταὶ, εἶναι καὶ ὅπου εἶναι.

Κατηγορήθη ὁ λόρδος Ἑλγίνος διότι ἀφῆρεσε τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἐγύμνωσε τὸν ναὸν χάριν ἰδίου συμφέροντος· κατηγορήθη ὁ Μοροζίνης διότι ἔθραυσεν ἐν τῶν ἀετωμάτων ὅπως τὸ μεταφέρει εἰς τὴν Βενετίαν.

Αἱ πράξεις αὗται ἦσαν ἀκρωτηριασμὸς οἰκοδομήματος σχεδὸν καταρρέοντος, ἀλλ' ἡ δικαιότερα κατηγορία τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν θὰ ἦτο βεβαίως, ὅτι ἠθέλησαν νὰ φανῶσι θαυμασταὶ τῶν ὠραίων τεχνῶν χωρὶς νὰ ἦναι ἀληθῶς τοιοῦτοι, καὶ ὅτι ἐνόμισαν ὅτι προσέθετον εἰς τὴν δόξαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας νὰ ἐκτεθῶσιν ἐνώπιον τῶν λαῶν τῶν τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου, ὥς ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τις τοιαῦτα ἔργα μακρὰν τῆς χώρας, ἔνθα αὐτὰ παρήχθησαν.

Ἡ τέχνη δὲν εἶναι ὥς ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἐργάζεται διὰ τῶν ἰδεῶν καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην αἰσθήματος διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὰ συμπεράσματά της. Εἰς μάτην θὰ κοπιᾷ νὰ συλλέξῃ ἅπαντα τὰ χωρία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος περὶ τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ναῶν καὶ τῶν δημοσίων κτιρίων· ἐὰν δὲν ἐξησες ἐν μέσῳ τῶν οἰκοδομῶν τούτων, ἐὰν ἡ φύσις ἡ ἐμπνεύσασα τοὺς ἀρχιτέκτονας αὐτῶν δὲν σ' ἐκυρίευσεν καὶ σ' ἐνέπνευσεν, θὰ ἦσαι ἀναμφιβόλως λόγιος ἀνὴρ, ἀλλὰ δὲν θὰ κρίνης περὶ τῶν ἔργων τούτων ὡς τεχνίτης.

Ἐπειδὴ μετὰ τῶν κοσμημάτων τοῦ Παρθενῶνος τὰ γλυπτικὰ ἔργα ἀναφέρονται ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἀρχαίων συχνότερον ἢ τὰ τῆς ζωγραφικῆς, θὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα ἦσαν ὀλιγώτερον σπουδαῖα τῶν πρώτων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀρχιτεκτονικῇ; Βεβαίως ὄχι.

Τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Φειδίου ὄφειλον ἀναντιρρήτως νὰ ἐλκύσωσι τὴν προσοχὴν, διότι ἦσαν ἔργα μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδός των, ἀλλὰ ποῖαν σημασίαν θὰ εἶχε διὰ Ἕλληνας ἢ Ῥωμαίους ἀναγνώστας ἢ περιγραφῇ ὧν, ζωνῶν καὶ ἄλλων κοσμημάτων χαρᾶς τῶν διὰ τοῦ διαβήτου καὶ περισσεφόντων ὁμοτόνως τὸ οἰκοδόμημα;

Τοιαῦτα κοσμήματα ἔβλεπέ τις εἰς ἕκαστον βῆμα εἶτε ἐν Ἑλλάδι εἶτε ἐν Ἰταλίᾳ, διότι χρωματισμοὶ τοιοῦτοι ἐκόσμουσαν καὶ τὰς ἰδιωτικὰς ἀκόμη οἰκίας. Ἀλλ' ὅμως ἡ τοιχογραφία ἀπέτέλει σπουδαῖον κλάδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὰ ζωηρὰ χρώματα τὰ ὁποῖα κατεκάλυπτον τοὺς ναοὺς αὐτῶν, τοῖς ἐδιδόν χαρακτῆρα πρωτότυπον, καὶ τοῖς ἀφῆρουν πᾶσαν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸ σχέδιον αὐτῶν ἀνεγερθέντα κατόπιν κτίρια. Δὲν ἐλλείπουσι τὰ παραδείγματα. Οὐδὲν ψυχρότερον ἀληθῶς τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Μαγδαληνῆς ἐν Παρισίοις· τὸ λευκὸν καὶ ἀλαμπές χρῶμα

τῶν λίθων της, αἱ τραχεῖαι αὐτῆς γραμμαὶ, καὶ πρὸ πάντων τὸ θολὸν φῶς, τὸ ὁποῖον σθένεται ἐντελῶς ὑπὸ τοὺς κίονάς της, τὴν παριστάνουσιν ὡς μέγα σῶμα ἄψυχον, ἐν ᾧ οὐδέποτε ὑπῆρχε ζῶη.

Καὶ ὅμως καὶ ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ κυρίως τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Ἀθήναις. Διατί λοιπὸν οἱ κίονες αὐτοῦ καταφαγωμένοι ὑπὸ τοῦ ἀέρος τῆς θαλάσσης καὶ ἡρωτηριασμένοι ὑπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι καὶ σήμερον ἔτι τοσοῦτον ποιητικοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς; Ἐχουσιν ἀναντιβῆτως ὠραιότερον σχῆμα καὶ ἀναλογίας καλλιτέρας· ἀλλ' ὅμως πλεῖστον μέρος τῆς ὠραιότητος αὐτῶν ὀφείλουσιν εἰς τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον τοὺς περιβάλλει καὶ εἰς τὸ χρυσοῦν χρῶμα, δι' οὗ τοὺς περιεκάλυψεν ὁ χρόνος.

Ἐν μεγάλῃ ἀπάτῃ διατελοῦσιν οἱ νομίζοντες ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν λευκοὶ καὶ ἔχουσι σήμερον τὸν φυσικὸν τοῦ μαρμάρου χρωματισμόν. Ἐὰν τὸ μάρμαρον ἡδύνατο ὑπ' αὐτὸν τὸν στίλβοντα οὐρανὸν νὰ διατηρῇ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ λευκότητα, θὰ ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι πλεῖστα ὄρη στιλβούσης λευκότητος, διότι ἐνταῦθα τὰ μάρμαρα ἀπαντῶνται τόσον συχνὰ ὅσον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ οἱ σχιστόλιθοι καὶ οἱ γρανίται. Ὁ ξηρὸς Ὑμηττὸς εἶναι πλήρης μαρμάρων λευκῶν ἢ στακτοχόρων, ὡσαύτως καὶ ὁ Πάρνης, τὸ δὲ Πεντελικὸν εἶναι μέχρι σήμερον ὀνομαστόν διὰ τὰ ὠραῖα αὐτοῦ μάρμαρα· ἀλλ' ὁ ἥλιος, ὅστις προσβάλλει τοὺς βράχους τούτους, ἐχρωμάτισε τὰ μάρμαρα διὰ τῶν χρωμάτων του, καὶ ὁλόκληρος ἡ φύσις τῆς Ἑλλάδος ἐχρωματίσθη μὲ τὰ χρώματα ταῦτα. Ἐν μέσῃ τῇ ἡμέρᾳ αἱ πλευραὶ τῶν ὀρέων λαμβάνουσι τὸ χρῶμα τῶν ὀρίμων στάχων καὶ καρπῶν, καὶ φαίνεται ὅτι ὁ ἥλιος περικαλύπτων τὰς στρογγύλας ἐπιφανείας των ὡς διὰ πέπλου, ἀφίνει ἐπ' αὐτῶν τὰ χρώματά του καὶ τὴν διαφάνειάν του. Διὰ τοῦτο τὰ μάρμαρα τῆς Ἀττικῆς δὲν διατηροῦνται λευκά, καὶ ἐὰν οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον χρωματίσει τοὺς ναοὺς των, ἡ φύσις θὰ τὸ ἔκαμνεν ἀντ' αὐτῶν. Οἱ ἀρχαῖοι χρωματισμοὶ ἐπὶ τῶν στιλπνῶν ἐπιφανειῶν ἐξηφανίσθησαν, τὰ μάρμαρα μείναντα λευκὰ ἔλαβον τὸ φυσικὸν αὐτῶν χρῶμα, καὶ οὕτω ζωηρῶς καὶ λαμπρῶς κεχρωματισμένα περιῆλθον μέχρις ἡμῶν. Αὐτὸς ὁ λαμπρὸς χρωματισμὸς δίδει ἀπαράμιλλον ὠραιότητα εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτὰ μνημεῖα· αἱ στήλαι τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς δὲν ἔχουσι τὴν καθαρότητα τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, τὸ φῶς τὸ φωτίζον τὰς κεχρωσμένας αὐτὰς ῥαβδώσεις καὶ καθιστῶν αὐτὰς διαφανεῖς, ὡς τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς, διεγείρει ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ζῶσαν ἰδέαν τοῦ ὠραίου.

Ὅσον ὅμως λαμπρὸν καὶ ἀνῆλαι τὸ χρῶμα, δι' οὗ ἡ φύσις περιέβαλε τὰ ἀρχαῖα ταῦτα μνη-

μεῖα, ἐννοεῖται ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ συμπληρώσωσι τὴν διακόσμησιν διὰ τῶν χρωματισμῶν. Καὶ οὕτω τὸ χρῶμα τῶν ἐρειπίων εἶναι πάντοτε τὸ χρῶμα τῶν μερῶν, ὅπου αὐτὰ εὐρίσκονται, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ὁποίας πάλιν περιῆλθον· ἀλλ' ἡ φύσις δὲν ἀρκεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον· ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνάγκην νὰ παρῇ κατὰ τὸν τρόπον του, καὶ νὰ καταστήσῃ τρόπον τινὰ ζῶσαν ἐν ἐνὶ ἀντικειμένῳ τὴν ὠραιότητα, ἥς τοὺς χαρμητῆρας εὐρίσκει διεσπαρμένους περὶ ἑαυτόν. Φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ταύτην πλέον παντὸς ἄλλου λαοῦ, εἴτε διότι ὁ θεὸς ἔπλασεν αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς διαφόρους τῶν ἄλλων, εἴτε, ὑπερπιθανώτερον, διότι ἡ χώρα των παρέχει αὐτοῖς καθαρώτεραν τὴν ἰδέαν τοῦ ὠραίου. Καὶ οὕτως ὑπήκουσαν τῇ φύσει, καὶ ὅπως ἐν Ἑλλάδι τὰ πάντα εἶναι κεχρωματισμένα, ζωηρὰ, λαμπρὰ, ἐκτίσαν καὶ τοὺς ναοὺς των κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο.

Καὶ ἐν τούτοις, γλυκαίνοντες τὴν λάμψιν τῶν ἱερῶν κτιρίων, οἱ Ἕλληνες δὲν ἠθέλησαν νὰ σβέσωσιν ἀπ' αὐτῶν τὸ φῶς, ὅπως τοῦτο σθένεται ἐπὶ τοῦ θολοῦ βρόυ τοῦ κτιρίων τῶν βορείων κλιμάτων. Τὸ καθαρὸν μέλαν χρῶμα ἀπορροφᾷ τὰς ἀκτῖνας, καὶ δὲν γίνεται καταφανὲς εἰμῇ μόνον διὰ τῶν στιλπνῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα τὸ περικυκλοῦσιν, ὥστε τὰ πάντα χάνονται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός. Οἱ ἀρχαῖοι, ἐρασταὶ τοῦ φωτός, ἀφιέρουν τὰ σκότη εἰς τοὺς θεοὺς τοῦ Ἄδου.

Τὸ μέλαν εἶναι τὸ χρῶμα τοῦ πένθους καὶ τῆς θλίψεως· ἡ Πολυξένη δὲν φοβεῖται τὸν θάνατον ἢ μόνον διὰ τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον τὸν περιβάλλει, καὶ ἡ νέα Ἀντιγόνη, συρομένη ζῶσα εἰς τὸν τάφον κλαίει διότι δὲν θὰ βλέπει πλέον τὸ λαμπρὸν τῆς ἡμέρας φῶς, τὸ «ἀγλαὸν φῶς», τὸ φαιδρὸν «ἡλίου σέλας», τὸ ὁποῖον οὐδεμία γλῶσσα δύναται νὰ μεταφράσῃ.

Ἡ ἡμέρα εἶναι ἱερὰ εἰς τὰ ἅμματα τῶν Ἑλλήνων· ἔχει τοὺς βομούς της ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν μερῶν, διώκει τὴν σκοτεινὴν νύκτα ἀπὸ ὅρους εἰς ὅρους, ὅπως βραδύτερον, πατῶν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων ὁ ἥλιος, ὁ λαμπρὸς ἐνδεδυμένος προφήτης, θὰ καταδιώξῃ τὸν μαῦρον δαίμονα. Ἡ Παλλὰς εἶναι θεὰ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ αὐτὴ ἀγαπᾷ τὸ φῶς· ἔχει τοὺς ναοὺς της ἐπὶ τῶν κορυφῶν, καὶ τὸ ἀγαπητότερον αὐτῆς ἐνδιαίτημα εἶναι ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τῆς φαινῆς δὲ αὐτῆς κατοικίας προστατεύει τὸν ἀγαπητόν της λαόν, ἀπομακρύνει «τὰς μαύρας κόρας τῆς Νυκτός, τὰς Εὐμενίδας, αἵτινες κατοικοῦσι τὰ ὑπόγεια τοῦ Ταρτάρου σπήλαια, καὶ οὐδέποτε φοροῦσι τὰ λευκὰ ἐνδύματα τῆς χαρᾶς.»

Αἱ Εὐμενίδες αὐταὶ ἔχουσι τὸν ναόν των ἐν τῷ βάθει τῆς κοιλάδος τοῦ Κηφισσοῦ, ὑπὸ τὸν λόφον τοῦ Κολονοῦ. Ἐκεῖ ἀποσφάζουσι τὸ μαῦ-

ρον αὐτῶν δηλητήριον.» Εἰς αὐτάς σπένδουσι σπονδὰς ἄνευ οἴνου, τελοῦσιν εορτάς νυκτερινὰς ἐν ὥρᾳ, καθ' ἣν οὐδέποτε ἐπικαλεῖται τις τοὺς ἄλλους θεοὺς». (Αἰσχύλου, Εὐμενίδες).

Ἡ Παλλὰς δέχεται τὴν λατρείαν τῶν ἀνθρώπων ἐν μέσῃ τῇ ἡμέρᾳ· ἡ ἱερὰ πομπὴ προχωρεῖ ἐπὶ τῶν ἀνθοστεφῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰλισσοῦ· ἄνδρες καὶ γυναῖκες φοροῦσι πλούσια ἐνδύματα· ἡ χαρὰ λάμπει ἐπὶ τοῦ προσώπου των· ἡ λύρα καὶ ὁ αὐλὸς συνοδεύουσι τὰ ἄσματά των· φθάνουν παρὰ τὸν βωμὸν τῆς θεᾶς ὡς παραζαλισμένοι ὑπὸ τῆς λάμπσεως τοῦ ἡλίου.

Οὕτως οἱ ἄρχαῖοι Ἕλληνες ἔθετον ἐν ἁρμογίᾳ τοὺς ναοὺς καὶ τὰς τελετάς των πρὸς τὸν χαρακτήρα τῶν θεῶν αὐτῶν. Μὲ ἀπορίαν μας ὀλίγα βλέπομεν παρ' αὐτοῖς παραδείγματα τοῦ Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ὡς εἰάν ἡ κατὰ τι ἐπιτετηδευμένη χάρις τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου ρυθμοῦ δὲν περιεῖχεν ἀρκετὸν μεγαλεῖον καὶ ἀρκετὴν εὐγένειαν εἰς τὰ ὅρματά των, καὶ δὲν ἤρμοζεν ἀρκούντως εἰς τὰς θεότητάς των. Τὸ πολὺ πολὺ ὁ ρυθμὸς οὗτος ἤρμοζεν εἰς ἥρωας ἢ ἡμιθέους, οἵτινες ἐκ τῆς ἀνθρωπότητος ἐξελθόντες δὲν ἠδύναντο νὰ πλησιάζωσι τὴν θείαν μεγαλειότητα.

Ὁ δωρικὸς ρυθμὸς ἦτο κυρίως ὠρισμένος διὰ θεοὺς καὶ θεάς, ὧν τὸ κυριεῦον χαρακτηριστικὸν ἦτον ἡ δύναμις καὶ τὸ μεγαλεῖον. Ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς ἤρμοζεν εἰς ἐκείνους τοὺς θεοὺς, ὧν τὰ πρῶτιστα προσόντα ἦσαν ἡ χάρις καὶ ἡ γλυκύτης. Καθ' ὅν χρόνον ἐκτίζετο ὁ Παρθενῶν, οἱ Ἕλληνες, ἐντρίβει εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν δογμάτων, εἶχον συλλάβει περὶ τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἰδέαν· οἱ σοφώτεροι αὐτῶν—καὶ οἱ τεχνῖται ἀνῆκον εἰς τὴν χορείαν ταύτην—εἶχον ἀναλύσει καὶ ἐμβαθύνει εἰς τὴν φύσιν τῆς θεότητος, καὶ ἀπαλλάττοντες αὐτὴν τῆς ὕλης εἶχον πλάσει τὸν ἰδανικὸν τύπον τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὡραίου. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἐν Ἑλλάδι ὁ ἄνθρωπος ἀποτυπώται ὁλόκληρος εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὁ «νοῦς» οὗτος, ὅστις παρὰ Καρτεσίω καὶ Λεῦβνιτίω συλλαμβάνει τόσον εὐκόλως τὴν ἰδέαν ἄνευ μορφῆς καὶ ἄνευ ὕλης, δὲν ἀπεχωρίζετο εὐκόλως ἀπὸ τῆς φαντασίας καὶ τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ· πᾶσα ἰδιότης, πᾶσα πράξις τῆς θεότητος ἐλάμβανεν ἀμέσως μορφήν αἰσθητήν· ὅπως ἐνοηθῇ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ δώσῃ ζωὴν εἰς τὴν φύσιν, ἔπρεπε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ θεότης νὰ λάβῃ τὴν μορφήν των καὶ νὰ διακρίνῃ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Ἐξ ὅλων τῶν ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ναὸς ὅστις καὶ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ ἐκφράζει κάλλιον παντὸς ἄλλου τὸν θεῖον τοῦτον χαρακτήρα, εἶναι ἀναμφισβήτητος ὁ Παρθενῶν. Τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὑψοῦτο ἐντὸς περιβόλου ἐπιχαίρωντος κεκοσμημένου καὶ πλουσίου ὡς ἡ κατοικία τοῦ πατρὸς αὐτῆς· ἡ θεὰ παρου-

σιάζετο ἐν τῷ μέσῳ λαμπρὰ καὶ κατάφωτος, καθαρὰ καὶ ἀνέφελος ὡς ἡ θεία Ἰδέα, ἣν ἐκφράζει. Ἀνεγνώριζε τις ἐν αὐτῇ τὸν αἰώνιον «νοῦν» ὅστις τὰ πάντα γινώσκει καὶ περὶ πάντων σοφῶς κρίνει. «Δὲν εἶχε αὕτη τραφῇ ἐν τῷ σκότει τοῦ μητρικοῦ κόλπου.» Καὶ ὅντως ποία θεὰ ἠδύνατο ποτε νὰ γεννήσῃ τοιοῦτον πλάσμα;

Ἐν εορτασμοῖς ἡμέραις ἡ μαλλίνη ἐρυθρὰ χλαμὺς, κεντηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων παρθένων, ἐκόσμει τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς, καὶ τὰ κενὰ μεταξὺ τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ ἐστολίζοντο δι' ἀνθέων. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἠνοίγετο ὁ Πρόναος καὶ ὁ λαὸς ἐβλεπεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σηκοῦ τὴν θεὰν ἀπαστρέπτουσαν ὑπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, καὶ κατέχουσιν ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλειότητι τὴν πλουσίαν αὐτῆς κατοικίαν, τίς δὲν θὰ ἐλάτρευε τὴν θυγατέρα τοῦ Διός;

Ὁ δωρικὸς ρυθμὸς, ὁ ἀρμόζων μᾶλλον εἰς τοὺς θεοὺς ἢ εἰς τὰς θεάς ἕνεκα τοῦ σοβαροῦ καὶ ἐμβριθοῦς αὐτοῦ, ἦτο παντὸς ἄλλου καταληγότερος διὰ τὴν Ἀθηνᾶν. Καὶ πράγματι δὲν λέγει αὐτὴ ἡ Ἀθηνᾶ περὶ ἑαυτῆς· «Δὲν ἔχω μητέρα, ἥτις μ' ἐγέννησε» προτιμῶ τὸ ἀνδρικὸν γένος», θέλουσα, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων, νὰ ἐκφράσῃ διὰ τούτου, ὅτι ἡ ὑπερτάτη εὐφυΐα εἶναι αἰώνια, ὡς αὐτὸς ὁ Θεός, τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ πρώτη ἰδιότης; Τοσαύτη εἶναι ἡ ἐμβριθεία τῆς θεᾶς ταύτης, ὥστε διοικεῖ τοὺς στρατοὺς καὶ ἐξασφαλίζει τὴν προστασίαν τοῦ πατρὸς τῆς εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους σκεπάζει διὰ τῶν πτερύγων τῆς. Διὸ καὶ τὸ κολοσσιᾶτον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο ὠπλισμένον διὰ τῆς ἀσπίδος καὶ τοῦ δόρατος, καὶ ἐκράτει ἐν τῇ χειρὶ τὴν Νίκην. Ὁ Φειδίας μάλιστα εἶχε γλύψει ἐπὶ τοῦ ἐλέφαντος καὶ τοῦ χρυσοῦ τῶν ἐνδυμάτων τῆς ἀντικείμενα ἀνάλογα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐκόσμων τὸν ναόν. Ἐπομένως ὁ δωρικὸς ρυθμὸς ἤρμοζε παντὸς ἄλλου καλλίτερον εἰς τὴν θεὰν τῆς Σοφίας, τὴν Ἀθηνᾶν.

Δυσκόλως δύναται τις νὰ εὕρῃ ἀρχιτεκτονικὴν πλέον συνάδουσαν πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς θεότητος καὶ ἐκφράζουσαν τὴν φύσιν αὐτῆς, ἢ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ θρησκεία, μὲ ὅλας τὰς ἀτελείας, εἶχεν ὅμως τὸ μέγιστον προτέρημα νὰ προσωποποιῇ τὰς ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συγχωρῇ ταῖς τεχνίταις νὰ παραστήσωσιν ἐκάστην τῶν ἰδιοτήτων τούτων ὑπὸ μορφήν καθαρῶς διαγεγραμμένην. Ἐπομένως ἠδύνατο ἡ τέχνη νὰ προσδιορίσῃ δι' ἑκάστην μῦθον μίαν παράδοσιν, ἥτις ἐθαμνηδὸν ρυθμιζομένη ἔφθανεν εἰς τὴν ἐντέλειάν της ὅταν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ἔφθανεν εἰς τὸ φαινότερον αὐτῆς σημεῖον. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον βεβαίως ὁ αὐτὸς αἰὼν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶδε παραγόμενα τὰ λαμπρότερα ἔργα εἰς ὅλους τοὺς κλάδους. Διὰ τοὺς νεωτέρους τοῦναντίον, παρ' οἷς ἡ θρησκεία στερεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ πάσης αἰ-

σθητικῆς μορφῆς, μήτε ὁ γλύπτης, μήτε ὁ ζωγράφος, μήτε ὁ ἀρχιτέκτων δύναται νὰ παραστήσῃ αὐτήν. Ἐὰν ὁ ἀρχιτέκτων ἐκφράσῃ τὴν δαίνα ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ δαίνα μέρος τοῦ ναοῦ του, καταστρέφει τὴν ἐνότητα τοῦ ἔργου του· ἐὰν δὲ ἐν τινι κτιρίῳ δὲν ἐκφράσῃ ἢ μίαν μόνην ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ, πίπτει εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, ἐν αἷς ὁ Θεὸς ὅλος ὑμνῆται, καὶ τὸ ἔργον του εἶναι ἔργον εἰδωλολάτρου. Τέλος δὲ, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἐὰν ἐκφράσῃ τὸ πᾶν ἐν παντί, ὅλον τὸν Θεὸν ἐν ὅλῳ τῷ ναῷ, καταργεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, τὴν καθιστᾷ σκοτεινὴν καὶ δίδει ἀμυδρὰν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως δικαίως δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ πᾶν εἶναι ἀμφίβολον καὶ σκοτεινὸν εἰς τὴν γοθικὴν καὶ βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἐν ᾧ τοῦναντίον ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχιτεκτονικῇ τὰ πάντα εἶναι καθαρῶς διαγεγραμμένα.

Αὕτη μὲν φθάνει εἰς τὴν ἐντέλειάν της ἐν χειρὶ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Ἰκτινίου, ἐκεῖναι δὲ ὀρίζουσι τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς καὶ τῆς βαρβαρότητος· ἡ μὲν γεννᾶται ἐν τῷ φωτὶ, αἱ δὲ εἶναι κόραι τῆς νυκτός. Καὶ ὅμως πρέπει νὰ μᾶς παρηγορή ἡ ἰδέα, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ῥυθμῶν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς εἶναι ὁ ὀλιγώτερον πάντων συμβιβάζόμενος πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν· ἀλλὰ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν μίαν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Παρθενὸν δὲν εἶναι μόνον τὸ ἀριστοῦργημα τῶν ἀρχαίων ναῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ λαμπρότερον μνημεῖον τῆς θρησκευτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ ὁποῖον παρήγαγε ποτε ἡ Εὐρώπη.

EMILE BURNOUR

Πρώην Διευθυντῆς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς.

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ

(Κατὰ τὸν G. LEJEAN)

Οἱ Σλαῦοι, ὧν τὸ ὄνομα μνημονεύει πρῶτος ὁ Πτολεμαῖος, εἰσῆλθον εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, κατόπιν τῶν Γότθων, τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Οὐννων· ἔκτοτε δὲ μνημονεύονται κατέχοντες τὴν Δακίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκλαβηνοί, ἐκ τῆς ὁποίας διαπερῶντες συνεχῶς τὸν Δούναβιν ἐλεηλάτουν τὴν Μοισίαν. Μερὲς τούτων προβάσα ἀποκατέστη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μικρᾶς Σκυθίας, τῇ σημερινῇ Δόβρουτζᾳ (χώρα μετὰ τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβους), ἑτέρα δὲ μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἐν αἷς οἱ Σερβίνοι. Οἱ Σκλαβηνοὶ ἀπεδιώχθησαν ὕστερον ἐκ τῆς Δακίας ὑπὸ τῶν Κουμάνων καὶ Πατσινάκων ἢ Πετσενέγων, δύο τουρκικῶν φυλῶν· οὐχ ἥττον ἱστορεῖται ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ Ζ' αἰῶνος τὸ πλεῖστον τῆς Ἰλλυρίας κατέλαβον δύο μεγάλαι ἀποικίαι σλαυικαί, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Χρῳάται.

Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐρίζουσιν ἀκριβῶς πότε καὶ

λαοὶ οὗτοι ὠρμήθησαν καὶ ποῖα ἦτο ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν πατρίς· μεγάλη δὲ διαφωνία ἐπικρατεῖ ὡς πρὸς τοῦτο παρὰ τοῖς ἀσχολουμένοις περὶ τὰς σλαυικὰς ἀρχαιότητας.

Οἱ Κροᾶται περὶ τὸν Ε' αἰῶνα κατόικουν τὰς ὑπωρεῖας τῶν μεσημβρινῶν ὁρέων τῶν διαχωριζόντων τὴν Βοσνίαν τῆς σημερινῆς Πρωσσίας. Ἐπὶ Ἡρακλείου δὲ μερὲς αὐτῶν ἡγουμένων πέντε ἀδελφῶν Κλουκ, Λόβελ, Κόζεντς, Μοῦγλο καὶ Χορβάτ, εἰσῆλσεν εἰς Δαλματίαν (634—638), ἀπεδιώξε μετὰ μακρὸν ἀγῶνα τοὺς αὐτόθι οἰκούντας Ἀβάρων καὶ κατέλαβε τὴν ἀπὸ Ἰστρίας μέχρι Κετίνης (Ζεντίνης κατὰ Πορφυρογέννητον) χώραν, περικλείσασα ἐν ἑαυτῇ τὰ ἐναπομείναντα λείψανα τῶν Ἀβάρων, ἅτινα καὶ διέμειναν ἀναλλοίωτα ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας κατόπιν. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἀνίσχυροι ὄντες ν' ἀποδιώξωσιν αὐτοὺς ἐδέχθησαν ὡς ἀποίκους ὑποτελεῖς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα ἀνέκτισαν οἱ ἄποικοι οὗτοι τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ ἀποδοχὴ τῶν Κροατῶν ἐντὸς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατέστησε μιμητὰς τοὺς Σέρβους. Οἱ Σέρβοι (Σερβλοὶ τῶν Βυζαντινῶν) κατόικουν τὴν πρὸς Ἀνατολὰς τῶν Κροατῶν χώραν, ἐνθα ἦσαν γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σορβοί, ὅπερ φέρουσιν ἔτι λείψανα αὐτῶν παραμείναντα ἐν Λουσατίᾳ (Lusatia, Lausitz), ὡς μαρτυρεῖ ἡ σύγκρισις τῆς γλώσσης τούτων πρὸς τὴν ἐκείνων. Οἱ μετὰ τοὺς Κροάτας δὲ ἄποικοι Σέρβοι ἐξηπλώθησαν ἀπὸ τοῦ Δουνάβους καὶ τοῦ Σαύου μέχρι Δυρραχίου.

Μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τῶν ἀποίκων Σέρβων συναπῆλθον καὶ ἕτεροι φυλαὶ ἐπίσης σερβικαί, καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, οἱ Ζαχλοῦμοι, οἱ Ναρεντανοί, οἱ Τερβουνιάται. Οἱ Ζαχλοῦμοι ὠρμῶντο ἐκ τῆς χώρας τοῦ Χέλμ (Πολωνία) καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Οὐίστούλα, εἰς δὲ οἱ πρόγονοι τῶν Σλαβῶν τῆς σημερινῆς Ἑρζεγοβίνης. Οἱ Ναρεντανοί, (Ἀρεντανοί τοῦ Πορφυρογεννήτου), οὕτω καλούμενοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ (Ναρέντα—Ἀρέντα—Νάρωνος ἐν Δαλματίᾳ), περὶ τὸν ὁποῖον ὤκησαν, τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν περὶ τὸ Μοστάρ χώραν. Οἱ Τερβουνιάται ὠργάνωσαν ἡγεμονίαν, ἥς τὸ ὄνομα διέτηρσεν ἡ πόλις Τρεβίγνη (Trebunium, Trebigne, Τρεβούνιον). Ἐτέρα σλαυικὴ φυλὴ ἀναφέρεται ἡ τῶν Διοκλεωτῶν, οὕτω κληθέντων ἐκ τῆς Διοκλείας, μητροπόλεως τῆς χώρας, περὶ τὴν ὁποίαν ἐσκήνωσαν, δηλαδὴ τοῦ σημερινοῦ Μαυροβουνίου.

Ἡ πρώτη ἀποίκισις τῶν Σέρβων κατεῖχε πλεονέτεράν τῆς σημερινῆς ἑκτασιν, ἅτε ἐκτεινόμενη μέχρι Δυρραχίου. Βραδύτερον, ὁπότε ἡ πρὸς μεσημβρίαν πορεῖα αὐτῶν ἀνεχαιτίσθη καὶ ὥπισθοχώρησεν, οἱ Ἀλβανοὶ ἀπώθησαν αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια· οὐχ ἥττον διέμειναν ἐν μέσῳ τῶν Σκιπητάρων ἔχοντες λαὸν σερβικὸν καὶ δὴ περὶ τὸ Δυρ-

ράχιον, πρὸς δυσμὰς τῆς λίμνης Ὀχρίδος καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Πρέσπας (πόλεως Μακεδονικῆς παρὰ τῇ λίμνιδι Ὀχρίδι καὶ παρὰ τῇ ὁμωνύμῳ λίμνῃ). Ἰσως οἱ λαοὶ οὗτοι, οἱ πρόσκοποι οὗτοι Σλαῦοι ἐναπελείφθησαν ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων χρόνων τοῦ σερβικοῦ κράτους· διότι γνωστὸν ὅτι ἐξ ἀθροίσματος Ζουπανίων [ἢ φυλῶν κυβερνωμένων ὑπὸ ἀρχηγῶν καλουμένων Ζουπάνων] ἡ Σερβία ἐγένετο βασιλείον, ἔπειτα αὐτοκρατορία ὑπὸ Τσάρους, ὡς τὸν Νεμάγα, Στέφανον Δουσχάν, κτλ., περιελθούσα δὲ πάλιν εἰς κατὰστασιν Βασιλείου, ὑπέκυψε κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἰς τοὺς Τούρκους.

Σήμερον οἱ Σέρβοι τῆς Τουρκίας, μὴ λαμβανόμενοι ὑπ' ὄψιν τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν, διαίρουσιν 1) εἰς τοὺς κυρίως Σέρβους τοὺς ἀνακτήσαντας τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Καραγεώργη καὶ Μιλόσχ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἀριθμουμένους εἰς 885,000 ψυχὰς καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἡγεμονία ἔχει ὅρια πρὸς Ἀν. τὸ διαμέρισμα τοῦ Βιδινίου καὶ μέρος τοῦ Δουναβίου, πρὸς Βορρ. τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ μέρος τοῦ Σαίου, πρὸς δυσμὰς τὸν Δρίνον, τὸν διαχωρίζοντα αὐτὴν καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος ἀπὸ τῆς Βοσνίας, καὶ πρὸς Νότ. τὰ διαμερίσματα τοῦ Κρούσαβας ἢ Ἀλατζά-Χισάρ καὶ τοῦ Νόβι-Παζάρ ἢ Γενι-Παζάρ.—2) Τοὺς Βοσνίους τοὺς οἰκοῦντας τὴν Βοσνίαν ἢ τὴν ἀρχαίαν Βόζονα, τὴν περιλαμβάνουσιν σήμερον καὶ τὴν τουρκικὴν Κροατίαν.—3) Τοὺς Ῥαΐτσας ἐν τῷ ἀρχαίῳ Βασιλείῳ τῆς Ῥασκίας, δηλαδὴ περὶ τοῦ Νόβι-Παζάρ.—4) Τοὺς Ἐρζεγοβίνους καὶ τοὺς Μαυροβουνιώτας. Κατὰ τὸν Σάφαρικ (Schafarik) τὸ σύνολον τῶν λαῶν τούτων ἀποτελεῖ πληθυσμὸν 1,490,000 ψυχῶν, κατὰ δὲ τὸν Λεζάν (Lejean) 1,660,000.

Οἱ Κροάται (Χωρβάτ, Κερβάτ) δὲν εἶναι στοιχεῖον κατὰ πολὺ διάφορον τῆς φυλῆς τῶν γιουγκο-Σλάβ ἢ τῶν νοτίων σλάβων. Σλαβισταὶ διάσημοι ὁμολογοῦσιν ὅτι καίτοι ἡ διάλεκτος τῶν Κροατῶν ἐξηφανίσθη, ἡ φυλὴ αὐτῶν ἀνευρίσκεται κατὰ φυσιολογικὰς παρατηρήσεις παρὰ τοῖς οἰκοῦσιν ἀπὸ τῆς Γλαβώνας μέχρι τῆς Βιχάτης (πόλεως τῶν πρὸς τὴν Δαλματίαν καὶ Αὐστριακὴν Κροατίαν συνόρων τῆς Βοσνίας). Ὡς πρὸς τοὺς Ἀβάρας, τοὺς εὐρισκομένους κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα μετὰ τῶν Κροατῶν, ὡς λαὸς ὑποτελής, συγγραφεῖς τινὲς, ἐν οἷς ὁ Engel ἀπεφάνηκεν, οὐχὶ πιθανῶς, ὅτι οὗτοι εἶναι οἱ Μορλάκοι, ἢ Μορλιάκοι (μόρε-βλάκ), δηλ. θαλάσσιοι ποιμένες οἱ μὴ ὄντες οὔτε Τάταροι, οὔτε Βλάχοι. Ὁ Λεζάν παραδέχεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο τῶν Μορλάκων προέκυψεν ἐκ παραδόσεως καὶ ὅτι οἱ σημερινοὶ Μορλάκοι τῆς Βοσνίας καὶ Δαλματίας κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν Σέρβων.

Τὰ αὐτά λεκτέον καὶ περὶ τῶν Ῥαΐτσων ἢ Ῥαγκῶν, τῶν ὀνομασθέντων, καθ' ἃ ἱστοροῦσιν, ἐκ

τοῦ ποταμοῦ Ῥάσκα. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐνδοξον κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἀπέμεινε τανῦν ἱστορικὴ μόνον ἀνάμνησις. Καὶ οἱ κάτοικοι δὲ τοῦ βασιλείου τῆς Ῥασκίας δὲν βιοῦσι σήμερον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν πατρίδι, ἥτις σχεδὸν ἐκένωθη διὰ τῶν πολυαριθμῶν μεταναστεύσεων τῶν πέραν τοῦ Σαίου γενομένων.

Οἱ ἐν Οὐγγαρίᾳ Σέρβοι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Σέρβων τῶν μεταναστευσάντων ἐκ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ζυγοῦ τῶν Ὀθωμανῶν. Παραλείποντες τὰς μεταναστεύσεις τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μνημονεύομεν τῶν γενομένων τῷ 1690 καὶ 1740 ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν τοῦ Ἰπέκ Ἀρσενίου Ι' καὶ Δ', τῇ προτροπῇ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, διατελοῦντος τότε εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν πρώτην τῶν εἰρημῶν μεταναστεύσεων εἰσῆλθον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν 37,000 σερβικῶν οἰκογενειῶν, ὀλιγώτεροι δὲ κατὰ τὴν δευτέραν. Ἦγουμένων τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν τριῶν ἐπισκόπων Νύσσης, Νόβι-Παζάρ καὶ Οὐσχίτς, κατέλιπον πανοικί τὸ λεκανοπέδιον τῆς βουλγαρικῆς Μοραβίας καὶ τὰ περὶχωρα τοῦ Ἰπέκ, ἀλλὰ προσβληθέντες καθ' ὅδον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν καὶ ἡ χμαλωτίσθησαν περὶ τὰς 80,000.

Τοὺς φυγάδας Σέρβους ἀντικατέστησαν οἱ Τουρκαλβανοὶ, καὶ τοῦτο ἐπεξηγεῖ τὴν ὑπαρξίν τῶν Ἀρναουτῶν ἐν Νόβι-Παζάρ καὶ μετὰ τὸ Πριστίνας καὶ Λέσκοβας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ χώρᾳ πάντα τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα εἶναι σερβικά, ἐνῶ οἱ κάτοικοι εἶναι Σκιπητάροι.

Τὸ σερβικὸν στοιχεῖον οὐχ ἥττον ἐκτείνεται πρὸς τὴν Ἀλβανίαν μέχρι τῆς φυλῆς ἢ κοινότητος τῶν Ζουβι παρὰ τὸν Δρίνον· πέραν τούτου εὐρίσκονται μεμονωμένα χωρία ἢ ομάδες χωρίων ἐν μέσῳ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Βουλγάρων. Αἱ ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Σερβίας ἐπὶ τοῦ Ἀθω κτισθεῖσαι μοναὶ εἶναι τὸ ἀκρότατον ΝΑ. σημεῖον ὅπερ κατόκησεν ἡ φυλὴ τῶν Σέρβων, διότι ἐκ τῆς Μακεδονίας ἐξέλιπεν. Ἐν Βλαχίᾳ ὑπάρχουσι πολλαὶ σερβικαὶ ἀποικίαι, ὧν τινες ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Μιλόσχ Ὀβρένοβιτς, ὁ ὁποῖος ἔχων αὐτόθι γαίλας, ἀπέκτισε τινὰς οἰκογενεὰς ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν οἰκῶν.

Ἡ Βοσνία ἐθνογραφικῶς Σερβικὴ διατελεῖ οὕσα ὑπὸ ἰδιαζούσας κοινωνικὰς περιστάσεις· διότι ἐν μὲν τῇ Σερβίᾳ τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα, τὸ κατὰ μίμησιν τῆς Δύσεως αὐτόθι ἀναπτύχθην, ἐξέλιπε διὰ τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν, οἱ δὲ τιμαριῶται περιῆλθον εἰς τὴν τάξιν τοῦ ῥαγιά· διὸ καὶ πρό τινων ἐτῶν Σέρβος τις τῶν αὐτονομῶν ἐρωτηθεὶς, ἂν ὑπάρχουσιν εὐγενεῖς ἐν Σερβίᾳ, ἀπήντησεν «εἵμεθα πάντες εὐγενεῖς». Ἐν δὲ τῇ Βοσνίᾳ τοῦναντίον συνέβη· οἱ εὐγενεῖς ἠσπάσθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν ὅπως διατηρήσωσι τὰ τιμάρια των, ἀποτελοῦσι δὲ ἐν τῶν μάλ·λον ὀπισθοδρομικῶν καὶ τιμαριωτικῶν στοιχείων

τῆς Τουρκίας, διαρκῶς σχεδὸν καὶ ἐνόπλιως διαμαρτυρούμενοι κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν Σουλτάνων. Οἱ ἀριστοκράται τῆς Βοσνίας πρεσβεύουσι μὲν τὸ μωαμεθανικὸν θρησκευμα, οὐδόλως ὁμῶς εἶναι Τοῦρκοι· διαφυλάττουσι τὰ ἔθιμα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τῆς φυλῆς τῶν· οἱ ἐν Βοσνίᾳ δὲ ῥαγιᾶδες, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν δοσιμάτων καὶ τῶν παρανόμων φορολογιῶν, δρᾶττονται τῶν ἔπλων, ἐν ὀνόματι τῆς πίστεως καὶ τοῦ Χάτι-Χουμαγιούν· οὕτω δὲ πόλεμος κοινωνικὸς διαρκῆς κατέστησεν ἀραιὸν τὸν πληθυσμὸν τῆς Βοσνίας, τῆς Κροατίας, κυρίως δὲ τῆς Ἑρζεγοβίνης, ἧς οἱ Χριστιανοὶ πολυαριθμότεροι ὄντες ἐνθαρρύνονται καὶ ὑπὸ τῆς γειτνιάσεως τοῦ Μαυροβούνιου.

Τὸ Μαυροβούνιον, σλαυιστὶ Τσερναγόρα (ὄρος μέλαν, ἡ ὄρος τῶν προγεγραμμένων), τουρκιστὶ Καρα-τάγ, ἄλβανιστὶ Μαλίσσις, ἐν τῶν τελευταίων λειψάνων τοῦ ἀρχαίου σερβικοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ 1804 περίπου διατελεῖ αὐτόνομον τὸ πρῶτον ὑπὸ ἡγεμόνας ἐπισκόπους. Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι διωχθέντες ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Κάτω Μοράτσας, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη τοῦ Μαυροβουνίου, ἔνθα ἀντέσχον ἐν μέσῳ τῶν ἐπιγενομένων συμφορῶν. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μαυροβουνίου παραδόξως κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας προώδευσε· διότι ἐνῷ ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τῆς ἐνοικουμένης κυρίας φυλῆς ἤτο λίαν περιωρισμένος, ὕστερον ηὔξηθη ταχέως διὰ τῶν Σέρβων φυγάδων τῆς Ἑρζεγοβίνης εὐθὺς ἄμα ἢ τοῦ Μαυροβουνίου αὐτονομία κατέστησε τὸ ἄστυλον τοῦτο ποθητὸν ἐνδιαίτημα εἰς τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ζῶσιν ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Ὄθωμανῶν. Τῷ 1606 κατὰ τὸ ἐνετικὸν χειρόγραφον τοῦ Μαριανοῦ Βολιτσᾶ τὸ Μαυροβούνιον περιεῖχε 93 χωρία καὶ 8,027 πολεμιστὰς, ἥτοι περίπου 33,000 ψυχῶν· τῷ 1687, ὁ Βόσνιος Βούτγκοβιτς ἐκ Λίβνου ἀποκατέστη ἐν τῇ Κατούνσκα μετὰ 400 οἰκογενειῶν, ὀνομαζομένων Κραϊχιντζῶν (ἀνθρώπων τῶν συνόρων)· τὴν ἀποίκισιν ταύτην παρηκολούθησαν ἕτεροι ἥττον πολυπληθεῖς, ὥστε ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπελόγιζον 53,000 ψυχὰς ἐν Μαυροβούνιῳ, σήμερον δὲ 120,000 περίπου.

Πλὴν τῶν φυλῶν τῶν κατοικούντων τὸ Μαυροβούνιον, ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι καὶ τινα χωρία ἄλβανικὰ, ὡς ἡ Φουνδίνα καὶ τὸ Κότσι καὶ φυλὴ τις ἄλβανικὴ, οἱ Τρίπσχοι ἢ Ζάτριβατζ. Ἡ συνθήκη δὲ τέλος τοῦ 1858 ἀπέδωκεν αὐτῷ καὶ τὰς γαίας τὰς οἰκουμένας ὑπὸ τῶν Οὐσκὸξ ἢ φυγάδων, ἄλλων παρὰ τοὺς Οὐσκόκους, τοὺς διαβοήτους ἐν τῇ ἐνετικῇ ἱστορίᾳ πειρατὰς. Οἱ Οὐσκὸξ τῆς Ἑρζεγοβίνης εἶναι χριστιανοὶ φυγάδες ἐπὶ τῶν ὁρέων τοῦ Μαυροβουνίου, εἰς ἀδιάλειπτον σχεδὸν πόλεμον διατελοῦντες πρὸς τοὺς Τοῦρκους. Οἰκοῦσι δὲ μέρος μὲν περὶ τὰς πηγὰς τῆς Μορίτσας, καὶ μέρος τὰς τῆς Ῥουνδίνας Μ.Δ. τῆς πεδιάδος τοῦ Νίξχ.

Α. Μ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι βιομηχανικῶν καταστημάτων ὑπελογίσθη εἰς 7,342, ἐξ ὧν ἄνδρες 4,959, γυναῖκες 1,230, παῖδες 629 καὶ κοράσια 324. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν ἐργατῶν διανέμεται μεταξὺ 136 ἐργοστασίων.

Μετὰ τὸ Λαύριον, ἔνθα συγκεντρῶται ὁ ἀνώτερος ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν, ἀσχολουμένων ἀπάντων εἰς μεταλλευτικὰς ἐργασίας, ὁ Πειραιεὺς ἔχει τὸν ἀνώτερον ἀριθμὸν ἐργατῶν, 1,662. Μετ' αὐτὸν δὲ ἔρχεται ἡ Σύρος, ἧς τὰ ἐργοστάσια περιλαμβάνουσι 1,416 ἐργάτας.

Οἱ 7,342 ἐργάται τῶν ἡμετέρων ἐργοστασίων διαιροῦνται ὡς ἔπεται κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν:

	Ἑγγράμματοι	Ἀγράμματοι
Ἄνδρες	1,732	2,909
Γυναῖκες	278	953
Παῖδιά	331	311
Κοράσια	73	437
	2,414	4,610

Ἡ κατάστασις αὕτη, εἰς ἣν δὲν περιελήφθησαν 318 ἄνδρες, ἀσχολούμενοι εἰς μεταλλευτικὰς ἐργασίας καὶ ὧν ἡ ἐκπαίδευσις δὲν ἐξηκριβώθη, καταδεικνύει, εἰ αἱ πληροφορίες ἡμῶν εἰσὶν ἀκριβεῖς, ὅτι πλέον τοῦ διπλασίου τῶν περὶ ὧν πρόκειται ἐργατῶν εἰσὶν ἀγράμματοι, ἥτοι 68 τοῖς 100, καὶ ὅτι τὸ ἕτερον τῶν φύλων καθυστερεῖ δι' ἑτι μεγαλύτερων ἀναλογιῶν, καθόσον ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν ἀγράμματοί εἰσιν 89 τοῖς 100, ἐπὶ δὲ τῶν κορασίων ἀγράμματοί εἰσιν 86 τοῖς 100!

Καὶ ἐν μὲν τῇ Σύρῳ τὰ 2/3 τῶν ἐργατῶν εἰσὶν ἀγράμματοι, ἐν δὲ τῷ Πειραιεὶ τὸ ἥμισυ.¹

ΕΝ ΑΣΜΑΤΙΟΝ

Κοιμῶνται τ' ἄγρια βουνά,
Ἡ ῥάγες ἡσυχάζουν,
Ὡς καὶ τ' ἄγρια σταῖς φωλεαῖς
Ζευγαρωτὰ κουρνιάζουν.

Ἐπαλ' ὁ κοῦκκος στὸ κλαρί,
Πλαγιάζει τ' ἀκρογιάλι,
Λὲς καὶ κοιμᾷτ' ἡ θάλασσα
Στοῦ βράχου τὴν ἀγκάλῃ.

Μόνος ἐγὼ νυχτομαχῶ,
Προσκέφαλο δὲν ἔχω,
Ἐν ξωτικῷ, ὅσα φάντασμα
Τὰ δάση παρατρέχω.

Τρέχω λαγκάδια καὶ κρεμνοὺς
Ἡβαί καὶ σὲ λησμονήσω·
Ἄλλ' ὅσο φεύγω, τόσ' ὁ νοῦς
Σὲ σὲ γυρίξ' ὀπίσω.

Σὲ βλέπω ὁδὸ, σὲ βλέπω ἑκεῖ,
Σὲ φέρνει ὁ λογισμὸς μου

1. Ἀπὸ πληρ. περὶ τῶν ἐν Ἑλλ. Βιομ. Κατ. ὑπὸ Α. Μανωλά.

Μέρα καὶ νύχτα ὀπίσω μου,
Νύχτα καὶ ἡμέρα ἐμπρός μου.

Σ' ἀκούω στὴν πεύκα ὅταν φυσᾷ,
Στὴν καλαμιά ὅταν τρύζει,
Σ' ἀκούω στὸ βέμμα ποῦ περνᾷ,
Καὶ τ' ἄβη ἀναμερίζει. . .

Γιὰ τὸ τριφύλλ' εἶν' ἀνοιξίς,
Γιὰ τὸ λουλούδι ἀπρίλις·
Θεέ, καὶ γὰρ ἡμεῖς, τὸ πλάσμα σου,
Τί θεραπεία θὰ στείλῃς!¹

Σ. ΖΑΜΠΕΛΑΚΟΣ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Εἶδον πολλὰς ἐπαναστάσεις καὶ γνωρίζω τόρα τί πρέπει νὰ φρονῶ περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως. Δὲν κρατοῦν τὸ σκῆπτρον τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς χεῖράς των, ἀλλὰ τὴν ῥάβδον τῆς Κίρκης, τὴν μεταβάλλουσιν τοὺς ἀνθρώπους εἰς θηρία καὶ κτήνη. (Charles Nodier.)

* * Ἴσως θέλῃσσαι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τιμητικῶν θέσεων καὶ διακρίσεων. Ἀλλὰ διατί προσηλόνεις τοσοῦτον τοὺς ὀφθαλμούς σου εἰς τὰ ἔξωθεν λάμποντα; Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι πραγματικῶς εἶσαι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄξιος ὑψηλῶν τιμῶν, ἄξιος ν' ἀντικαταστήσῃς τὸν παρὰ σοῦ ζηλευόμενον, ἀγνοεῖς ὅτι ὁ φθόνος καὶ τὸ μῖσος τῶν πονηρῶν ἀκολουθοῦσι πρὸ πάντων τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀπολαμβάνοντας διακρίσεις καὶ τιμὰς; Ἡ σκιά ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ φύσει δὲν εἶναι μᾶλλον σκοτεινὴ ἐκεῖ ὅπου προσεγγίζει τὸ ζωηρότερον φῶς; Ἄν αἱ δυσαρέσκαιαι, αἱ θλίψεις, αἱ μέριμναι δὲν ἦσαν στενῶς συνδεδεμέναι μετὰ τῶν ὑψηλῶν κοινωνικῶν θέσεων καὶ τιμῶν, διατί τοσάκις πλείστοι ἐνάρετοι καὶ ἔξοχοι ἄνδρες, ἀπαυδῆσαντες ἐν τῷ θορύβῳ τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἐγκατέλειψαν τὰς ὑψηλὰς θέσεις καὶ ἐπανῆλθον χαίροντες εἰς τὸν ἄσημον ἰδιωτικὸν βίον; Διατί τοσοῦτοι ἡγεμόνες οἰκιοθελῶς κατέθεσαν τὸ στέμμα αὐτῶν ἵνα ἀγνωστοὶ βιώσωσι μακρὰν τοῦ κόσμου; (Zschokke.)

* * Ἡ φωτογραφία εἶνε διὰ τὰ κοινὰ πρόσωπα, ὅτι ἡ τυπογραφία διὰ τὰ μέτρια συγγράμματα· πολλαπλασιάζει δηλαδὴ αὐτὰ, ἀλλὰ δὲν τὰ σώζει ἀπὸ τῆς λήθης καὶ τῆς περιφρονήσεως.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΠΕΡΙ ΛΥΣΣΗΣ

Γνωστὸν εἶνε ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ἀνεύρῃ τὴν αἰτίαν τῆς λύσσης, ἥτις πρὸ πάντων ἐνσκήπτει εἰς τοὺς κύνας. Ὁ νοσογόνος ἰὸς λέγεται ὅτι ἐνυπάρχει εἰς τὸ σίελον τοῦ πάσχοντος ζώου, εἰς τοὺς σιελοποιούς ἀδένες, εἰς τὸ αἷμα, ἴσως δὲ καὶ εἰς ἄλλα στερεὰ καὶ

1. Κρητικοὶ γὰρ οὐ.

ῥευστὰ μόρια, καὶ ὅτι εἶνε πάντοτε μόνιμος, οὐδέποτε δὲ πτηνικός.

Ὁ Πλούταρχος ἀπέδιδε τὴν λύσσαν εἰς ἐγκεφαλικὴν διατάραξιν τοῦ κυνὸς, ὁ Καβάνης παραδέχεται ὅτι ἡ ἐπενέργεια ὀρισμένων τινῶν κλημάτων παράγει αὐτὴν, εἶνε δὲ καὶ τινες νομίζοντες ὅτι αἰτία αὐτῆς εἶνε ἐφθαρμένη ἢ ἀνεπαρκὴς τροφή.

Καθ' ἡμᾶς ἡ τελευταία αὕτη γνώμη εἶνε ἡ μᾶλλον τῆς ἀληθείας ἀπέχουσα· διότι πασίγνωστον, ὅτι πολλάκις προσβάλλονται ὑπὸ λύσσης κύνας, περὶ ὧν μεγίστη καταβάλλεται φροντίς καὶ ἐπιμέλεια.

Ἡ λύσσα λέγεται ἀναπτυσσομένη αὐτομάτως εἰς τοὺς κύνας, τοὺς αἰλουροὺς, τοὺς λύκους καὶ τὰς ἀλώπεκας, εἰς δὲ τὰ ἄλλα ζῶα καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον πάντοτε ἐκ μεταδόσεως. Οἱ σπουδαιότεροι ἐν τούτοις τῶν παρατηρητῶν ἀποκρούουσι τὴν αὐτόματον τῆς νόσου γένεσιν.

Ἡ ἐκ μεταδόσεως λύσσα εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐναποθέσεως τοῦ λυσσογόνου ἰοῦ εἰς τι μέρος τοῦ σώματος γυμνὸν ἐπιδερμίδος. Ὁ ἰὸς οὗτος μεταβαίνειν εἰς τὸ αἷμα παράγει γενικὸν μολυσμὸν ἐν διαστήματι ἀορίστου χρόνου. Ἡ λύσσα ὀπωσδήποτε ἀναπτυχθεῖσα ἐκφαίνει πολλὰς καὶ μεγάλας ποικιλίας καὶ διαφορὰς παρὰ τοῖς κατοικιδίοις ζώοις. Παρὰ τῇ κυνὶ παρατηροῦνται τρεῖς περίοδοι τῆς νόσου, ἥτοι ἡ προδρομικὴ καλουμένη καὶ μελαγχολικὴ, ἡ μανικὴ καὶ ἡ παραλυτικὴ. Κατ' ἀρχὰς τὸ ζῶον καθίσταται στυγνὸν καὶ κρύπτεται εἰς τὰ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα μέρη, διστάζει νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου του, συστέλλεται, κρύπτει τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν. Μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸν ἀσυνήθη τοῦτον τρόπον προστίθεται ἀνησυχία τις καὶ ταραχὴ ἔκτακτος καὶ διαρκῆς. Τὸ ζῶον καταντᾷ ἀεικίνητον· ἔπειτα ἔρχεται ἡ παραφορὰ, ἣν χαρακτηρίζουσι παράξενα κινήματα ἐκδηλοῦντα ὅτι τὸ ζῶον ἀκούει φωνὰς ἀνυπάρχουσας, βλέπει πράγματα φανταστικά. Καὶ ὅτε μὲν μένει μέχρι τινὸς ἀκίνητον καὶ ἔπειτα διὰ μιᾶς ἐγείρεται καὶ δάκνει εἰς τὸν ἀέρα ὡς ἂν ἐδίωκε ἀόρατόν τι· ὅτε δὲ ὀρμᾷ ὠρυόμενον κατ' ἀνυπάρχοντος κωλύματος. Τότε ἄρχεται ἡ τάσις πρὸς τὸ δάκνειν, καὶ πρῶτον κατ' ἀψύχων πραγμάτων. Ἡ ὀρεξις μεταβάλλεται, τὰ βρώματα οὐδόλως τέρπουσιν αὐτὸ καὶ δάκνει πρῶτον μὲν ἑαυτὸ, ἔπειτα ἄλλα ζῶα, καὶ τέλος τὸν ἄνθρωπον. Δὲν αἰσθάνεται τὰ δῆγματα καὶ τοὺς πόνους· μαίνεται ἐπὶ τῇ θῆᾳ ἄλλου κυνὸς.

Παράξενοι εἶνε καὶ αἱ ὑλκαίαι του. Ἀντὶ νὰ ἔχωσιν αὗται τὴν συνήθη λαμπρότητα, ἀποβαίνουν τραχεῖαι καὶ ὑπόκωφοι. Μετὰ τὴν πρῶτην ὑλκαὴν ὠρύεται κατὰ τρόπον ἀλλόκοτον.

Τὰ διάφορα ταῦτα συμπτώματα αὐξάνουσι βαθμυδὸν καὶ ἐντείνονται. Τὸ βλέμμα ἔχει τότε στυγνὴν τινὰ λάμψιν ἐμπνέουσιν τρόπον. Μα-

νωδώς δὲ δάκνει ὁ κύων καὶ κατελιγμένους ὑπὸ τῆς λύσσης, ὅχι ὅμως καὶ διαρκῶς· ἔχει καὶ στιγμὰς ἡσυχίας. Τέλος καταλαμβάνεται ὑπὸ κοπώσεως, αἱ παραφοραὶ γίνονται σπανιώτεροι, ἐπέροχεται ἡ παραλυσία καὶ οὕτω θνήσκει.

Ἐνίοτε ἡ νόσος διατρέχει διὰ τῶν συμπτωμάτων τῆς πρώτης περιόδου τῆς μελαγχολικῆς, ἥτις ἀπολήγει εἰς τὴν παραλυτικὴν καὶ τὸν θάνατον, χωρὶς νὰ φανῶσι φαινόμενα μανίας.

Πλανῶνται οἱ νομίζοντες ὅτι ὁ λυσσῶν κύων φοβεῖται τὸ ὕδωρ ἥ ὅτι τεκμήριον τῆς λύσσης εἶνε ὁ περὶ τὸ στόμα ἀφρὸς, πλανῶνται ἐπίσης καὶ οἱ νομίζοντες ὅτι τὰ ζῶα εἶνε μάλλον ἐπιρρεπῆ εἰς τὴν λύσσαν κατὰ τὸ θέρος ἢ κατὰ τὴν χειμῶνα.

Πάντες οἱ ἀρμόδιοι ν' ἀποφανθῶσι περὶ τοιούτων πραγμάτων ὁμοφώνως λέγουσιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει θεραπεία κατὰ τῆς λύσσης. Δὲν εὗρέθη ἀκόμη τὸ μέσον, δι' οὗ νὰ καταπολεμηθῇ ἡ φοβερὰ αὕτη πληγὴ. Πάντα τὰ πρὸς τοῦτο προταθέντα μέσα ἀπέτυχον, ἂν δὲ τυχόν τινα ἐξ αὐτῶν ἐφάνη ὅτι ἐπέδρασαν αἰσίως, τοῦτο προῆλθεν ἴσως διότι ὁ λυσογόνοσ ἰὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσχωρήσει εἰς τὸν ὀργανισμόν.

Τὸ κυριώτατον πάντων ἀμέσως μετὰ τὸ δῆγμα εἶνε ἡ καυτηρίασις, καυτηρίασις ὅμως ἄμεσος καὶ βραθεῖα διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου.¹

Ἄν ἐκ πείρας δὲν εἴχομεν διδαχθῇ πόσον πρέπει τις νὰ διαστέλλῃ πρὸ τοῦ ἀποφανθῆ ὀριστικῶς περὶ παντὸς ἀφορῶντος εἰς τὴν ἱατρικὴν, ἠθέλωμεν ἴσως εἶπει, ὅτι εὗρέθη ἡ θεραπεία τῆς λύσσης. Τοῦτο τοῦλάχιστον ἀριδῆλως ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Δρ. Γουβλερ, καθηγητὴν τῆς θεραπευτικῆς ἐν Παρισίοις, ὁ Δρ. Grzymala (ἐκ Κρίβε Ὁζερὸ ἐν Ποδολίᾳ). «Ἐλάβομεν, λέγει ὁ καθηγ. Γουβλερ ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς θεραπευτικῆς, παρ' ἐνὸς τῶν ἀξιολύμων καὶ διακεκριμένων ἡμῶν συναδέλφων, τοῦ Δρ. Grzymala, ἐπιστολὴν, ἣν, ἕνεκα τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν χαρακτῆρος τοῦ ἐπιστέλλοντος, νομίζομεν ἀξίαν πάσης προσοχῆς».

Τὸ θεραπευτικὸν μέσον, ὅπερ ὁ Δρ. Grzymala συνιστᾷ, εἶνε φυτόν τι ἐπιστημονικῶς καλούμενον ἀκανθῶδες Ξάνθιον (*Xanthium spinosum*), ὅπερ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, ἀφθονον δὲ εὗρίσκεται ἐν Ποδολίᾳ.² Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, γρά-

1. Συνειθίζουσι παρ' ἡμῖν νὰ φονεύωσι παρευθὺς πάντα κύνα, ὅστις ἤθελε δῆξει τινα, πρὸ πάντων ἐν ὧρα θέρους. Ὁ δάκνων κύων πρέπει νὰ περιορίζεται ἐν τύπῳ ἀσφαλεῖ καὶ ἀκινδύνῳ, μέχρις οὗ βεβαιωθῇ, ἂν εἶνε λυσσαλὸς ἢ ὅχι, καὶ ἔπειτα νὰ φονεύεται. Παρατηρήθη, ὅτι πολλοὶ δολοφόντες ὑπὸ κυνὸς οὐχὶ λυσσῶντος, ἀλλ' ἐδῶς μετὰ τὸ δῆγμα φονευθέντος, ὑπέστησαν διὰ πολλὸν χρόνον δεινὴν ἀγωνίαν, φανταζόμενοι ἑαυτοὺς ἀπειλουμένους ὑπὸ λύσσης. Καὶ ὁ ἱατρός δὲ πολὺ δραστηριώτερον καὶ προσεκτικώτερον θεραπεύει τὸν δολοφόντα, ἅμα ἐξετάσας τὸν κύνα περὶ ὃν ἦ καὶ μόνον ὑποπέσει, ὅτι πρόκειται περὶ λύσσης.

2. Τὸ φυτὸν τοῦτο, καθ' ἃ ἐν τῇ Ἀλγερῇ (βλ. τῆς 3 Μαΐου 1876) ἔγραψεν ὁ καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς κ. Ὁρφανίδης, σπάνιον εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη, εἶνε κοινότατον περὶ τῆς Ἀθήνας καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπου καλεῖται «Χ ρ υ σ ἄ γ κ α θ ο ν».

φει ὁ K. Grzymala, ἐπιτυχῶς κάμνω χρῆσιν τοῦ φυτοῦ τούτου· οὐδὲ ἅπαξ ἀπέτυχον, ἂν καὶ ἑκατοντάκις τοῦλάχιστον τὸ μετεχειρίσθην καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ ζῶων δολοφόντων ὑπὸ κυνῶν ἢ ὑπὸ λύκων λυσσῶντων»....

Ὅποια τῶρα εἶνε τὰ φυσιολογικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ξάνθιου; Εἶνε ἰδρωτικόν, σιελαγωγόν, καὶ ὀλίγον διουρητικόν, οὐ ὅμως ἡ ἐπενέργεια εἶνε πολὺ πλεόν ἰσχυρὰ ἢ ἡ τοῦ Ἰαβορόνδου. Τὸ φάρμακον τοῦτο εἰς τινὰς μὲν προκαλεῖ ἰδρώτα, εἰς ἄλλους δὲ σιέλον· ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος ὑψοῦται ὀλίγον καὶ ταχύνεται συνήθως ἡ κυκλοφορία.

Τὸ ξάνθιον δίδει ὁ ῥηθεὶς ἱατρός εἰς κόνιν, τρεῖς δόσεις ἐξ 60 ὑφεκατογράμμων καθ' ἑκάστην διὰ τοὺς ἐφθῆους ἐπὶ τρεῖς ἐβδομάδας. Εἰς τὰ παῖδια τὰ μικρότερα τῶν δώδεκα ἐτῶν δίδει τὸ ἡμισυ τῆς δόσεως ταύτης. Οὐδεμίαν δὲ ποιεῖται χρῆσιν τῆς καυτηρίασεως.

Πρὸ ἐτῶν δώδεκα κύων τις ἀνῆκων εἰς τὸν κ. Grzymala, καταληφθεὶς ὑπὸ λύσσης ἐδῆξεν ἕνα βοῦν, ἕνα χοῖρον, ἕνα κύνα, ἕνα αἷλουρον καὶ ἕνα ἡμερωμένον γέρανον. Ὁ βοῦς, ὁ χοῖρος καὶ ὁ κύων ἰάθησαν ἐντελῶς διὰ τοῦ ξάνθιου. Ὁ γέρανός καὶ ὁ αἷλουρος ἀφελθέντες ἄνευ ἱατρικῆς βοηθείας ἀπέθανον ἐκ λύσσης ὁ μὲν τρεῖς, ὁ δὲ ἑνδεκα ἡμέρας μετὰ τὸ δῆγμα. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον δώδεκα πρόσωπα ἀνῆκοντα εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἐδῆχθησαν ὑπὸ λυσσῶντος λύκου. Ἐξ ἐκ τῶν προσώπων τούτων, εἰσελθόντα εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Ὀλσούκας (ἐν Ποδολίᾳ) καὶ τυχόντα τῆς θεραπείας τοῦ Δρ. Grzymala ἰάθησαν, τὰ ἄλλα ἐξ ὑποστάνα τὴν διὰ καυτηρίασεως, διὰ κανθαρίδων κλ. θεραπείαν ἀπέθανον μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Πολλὰ καὶ ἄλλα παραδείγματα τοιαῦτα ἀνθρώπων καὶ ζῶων πάσης ἡλικίας ἀναφέρει ὁ ῥηθεὶς ἱατρός, καθ' ὃ πάντα ἐπέτυχε τὸ ξάνθιον. Εἰς τὰ μεγάλα ζῶα ἡ δόσις πρέπει ν' αὐξάνηται μέχρις 96 γραμμ., ἥτοι 3 οὐγκιῶν καθ' ἑκάστην ἐπὶ τέσσαρας ἐβδομάδας.

Βεβαίως ὁ ἀξιότιμος ἱατρός ἀναφέρει γεγνότα καὶ δύναται, ὥς ὁ ἴδιος γράφει, νὰ ἐπιβεβαιώσῃ πολλαχῶς τοὺς λόγους του. Ὑπολείπεται ὅμως νὰ γείνη γνωστὸν, ἂν τὸ ξάνθιον θὰ εἶνε τελεσφόρον εἰς ἄλλας χώρας πλὴν τῆς Ποδολίας. Εὐχόμεθα τὸ ταχύτερον νὰ ἐρευνηθῇ τὸ πρᾶγμα καὶ ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι ὄντως εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους καὶ τοῦτο ἀκόμη ἐπετεύχθη, ἡ θεραπεία τῆς λύσσης. ***

Ἐρωτηθεὶς ποτε Ἀμερικανὸς τις πρόεδρος, ὅποῖον εἶνε τὸ οἰκόσημόν του, ἐνεθυμήθη ὅτι ἐχρημάτισε ξυλοκόπος ἐν τῇ νεότητί του καὶ ἀπεκρίθη ἀμέσως· «δύο γυμνοὶ βραχίονες.»